

KATECHEZA MŁODZIEŻY W POLSCE W ŚWIETLE PROGRAMU Z ROKU 1971

Wstęp

Kościół, którego zadaniem jest kontynuowanie misji Chrystusa w czasie i przestrzeni, wierny swemu Mistrzowi i Nauczycielowi, za przykładem Apostołów przekazuje nieustannie Objawienie Boże przez posługę słowa, kierując wezwaniem do wiary coraz to nowym pokoleniom¹. Nic też dziwnego, że od samego początku uważał on katechezę — która jest szczególną formą posługi słowa² — za jedno z istotnych zadań powierzonych mu przez Jezusa Chrystusa³. Stanowi ona integralną część misji profetycznej, jaką Kościół wypełnia wobec ludzi⁴.

Kościół w Polsce, głosząc Orędzie zbawienia w zmieniających się warunkach społeczno-polityczno-kulturowych, od zarania swoich dziejów nie tylko ewangelizował, udzielał sakramentów świętych, organizował kult i szkolnictwo, ale także szczególną uwagę zwracał na katechizację⁵, którą na przestrzeni wieków w różny sposób ujmowano, chociaż cel zawsze pozostawał ten sam: doprowadzić do dojrzałości chrześcijańskiej „według pełni wzoru Chrystusa” (Ef 4, 13). Rozumiał bowiem jej doniosłość, ważność i potrzebę oraz zdawał sobie sprawę z tego, że praca katechetyczna decyduje o przyszłości nie tylko jednostki, ale i całego katolickiego narodu⁶. Nic zatem dziwnego, że i w naszych czasach katecheza zajmuje naczelne miejsce w duszpasterskiej posłudze Kościoła. Sobór Watykański II podkreśla, że „katecheza oświeca i wzmacnia wiarę, karmi życie wedle ducha Chrystusowego, doprowadza do świadomego i czynnego uczestnictwa w misterium liturgicznym i pobudza do działalności apostołskiej”⁷.

Katecheza, która z natury swej jest głoszeniem Orędzia zbawienia człowiekowi żyjącemu w zmieniających się warunkach socjologiczno-kulturowych, domaga się stałej odnowy i nieustannej konfrontacji z rzeczywistością, w jakiej

---

¹ Por. *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. I Synod diecezji katowickiej*. Katowice—Rzym 1976 s. 29.

² *Directorium Catechisticum Generale* (DAG). Città del Vaticano 1971 nr 17.

³ Jan Paweł II. Adhortacja apostołska *Catechesi tradendae* (CT) nr 1.

⁴ Por. *Documento di base. Il rinnovamento della catechesi*. Torino 1970 s. 42.

⁵ Zob. J. Wolny. *Z dziejów katechezy*. W: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*. Red. M. Rechowicz. T. 1. Lublin 1974 s. 166.

⁶ J. Szrejter. *Katecheza parafialna w Polsce* (mps KUL). Lublin 1979 s. 39.

⁷ *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim* nr 4.

ma oddziaływać. Nieuwzględnienie tych uwarunkowań zmniejsza jej skuteczność.

W polskiej rzeczywistości powojennej, kształtowanej nie tylko przez radykalne przemiany cywilizacyjne, dokonujące się w całym współczesnym świecie, lecz również znaczoną walką ideologiczną między Kościołem a władzą polityczną, przełomowym momentem w odnowie katechetycznej stało się wprowadzenie nowego programu katechizacji w roku 1971. U jego podstaw znajduje się dorobek ogólnokościelnego ruchu odnowy katechetycznej, nauka Soboru Watykańskiego II i specyficzne polskie doświadczenia duszpasterskie. Katecheza w Polsce, umożliwiając wychowanie dzieci i młodzieży w duchu religijnym, stanowi istotny element strategii duszpasterskiej Kościoła, dlatego też poświęca jej wiele wysiłków i środków materialnych.

Na płaszczyźnie teoretycznej, dążąc do wypracowania odpowiednich koncepcji, wykorzystuje się idee, pomysły i rozwiązania zagraniczne, nawiązuje się do dokumentów kościelnych i poszukuje inspiracji w katechezie zachodnioeuropejskiej, natomiast bardzo mało pisze się na temat katechezy rodzimej, jej uwarunkowań środowiskowych, jej charakteru, istotnych wartości. Niezrozumiały jest fakt, że dotychczas nie pojawiła się u nas żadna poważniejsza pozycja, która w sposób naukowy potraktowałaby istotne zagadnienia z tym związane. Można jedynie odnotować kilka artykułów o profilu informacyjnym i opisującym działalność praktyczną, opublikowanych przez polskich autorów w periodykach zagranicznych i opisanych w obcych językach⁸, ale nie da się zaliczyć ich do poważniejszych dzieł naukowych. W artykułach publikowanych w kraju znajdują się zasadniczo jedynie krótkie wypowiedzi dotyczące koncepcji, kształtu i zadań naszej katechezy. Stąd też konieczną jest rzeczą, aby ten brak został jak najszybciej uzupełniony. Naprzeciw temu zapotrzebowaniu wychodzi niniejsze studium, w którym podejmuje się próbę ukazania katechezy młodzieży w Polsce w świetle programu z roku 1971. Najpierw zostaną przedstawione założenia ideowe znajdujące się u podstaw programu, następnie wynikający z programu charakter polskiej katechezy dla młodzieży, potem podkreśli się istotne wartości katechezy i stawiane jej zarzuty, na końcu sformułuje się postulaty pod jej adresem.

Założenia ideowe programu

W pierwszych latach po drugiej wojnie światowej zasadniczo obowiązywał w Polsce program katechizacji z roku 1935, formalnie zatwierdzony przez

⁸ Zob. J. Charatyński. *La catechesi en Pologne*. „Lumen vitae” 30:1975 nr 3—4; M. Jakubiec. *Scuola e religione nella Repubblica popolare polacca dal 1945 ad oggi*. „Religione e scuola” (mensile), 2 ottobre 1983; M. Majewski. *L'organizzazione della catechesi in Polonia*. W: *Scuola e religione*. Torino 1971.

Ministerstwo Oświaty w roku 1947⁹. Wkrótce jednak okazało się, że program ten nie odpowiada nowej rzeczywistości społeczno-politycznej, znaczonej procesami laicyzacji spontanicznej i kierowanej. Rozpoczęła się dyskusja nad reformą programu katechizacji, która — ze względu na trudności obiektywne — szybko została przerwana. W latach 1948—1956 nauczanie religii w szkołach należało do wyjątków¹⁰. W roku 1956 — po przełomie październikowym — religia wróciła do szkoły, jako lekcja nadobowiązkowa. Dwa lata później nastąpiła kolejna zmiana programu.

Program katechizacji z roku 1958 jeszcze przystosowany był do nauczania religii w szkole. Wkrótce po tym, kiedy w roku 1961 katecheza została definitywnie przeniesiona poza obręb szkoły, zaczęły się podnosić głosy postulujące dostosowanie programu do warunków nauczania szkolnego. Sprawę tę podniósł po raz pierwszy na Komisji Katechetycznej Episkopatu Polski w dniu 8 lutego 1961 roku ks. Marian Finke, redaktor naczelny *Katechety*. Rozpoczęto prace, które — ze względu na różnorodność stanowisk — trwały 10 lat. Komisja Katechetyczna, dostrzegając różne trudności w opracowaniu jednolitego we wszystkich szczegółach programu dla całej Polski, zdecydowała się na zredagowanie ramowego programu katechezy, co miało być rozwiązaniem kompromisowym. Został on ostatecznie zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski w dniu 1 kwietnia 1971 roku i aktualnie obowiązuje we wszystkich diecezjach polskich¹¹.

Autorzy programu, pragnąc dostosować katechezę do aktualnych potrzeb Kościoła posoborowego i społeczeństwa polskiego, podjęli próbę przebudowy jej zasadniczych form. W naszym czasie nie wystarcza podawanie katechizowanym obiektywnych prawd wiary, nawet w najbardziej poprawnej formie, lecz trzeba doprowadzić ich do dojrzałości w wierze, której przejawem jest chrześcijański styl życia. Katecheza tradycyjna, która w określonych warunkach historycznych stała się „lekcją religii”, a jej głównym zadaniem był przekaz wiedzy religijnej, nie była już w stanie doprowadzić do integracji między życiem a wiarą. W tej sytuacji trzeba było wypracować nową koncepcję posługiwania katechetycznego i oprzeć ją na odmiennych zasadach.

Pracując nad nowym programem katechizacji, przyjęto zasadnicze idee ruchu kerygmatycznego, który zaczął intensywnie rozwijać się tuż przed drugą wojną światową na terenach objętych językiem niemieckim. Katecheza w ujęciu kerygmatycznym powinna być przepowiadaniem Dobrej Nowiny o Królestwie Bożym. Ośrodkiem tego przepowiadania winna stać się osoba Chrystusa w Jego życiu ziemskim i w Jego działalności w Kościele, czyli kerygma¹².

⁹ Zob. J. Stroba. *Geneza nowego programu katechezy*. „Katecheta” 1972 nr 4 s. 156.

¹⁰ Por. J. Stanisławski. *Ewolucja koncepcji katechezy młodzieżowej w Polsce*. „Poznańskie Studia Teologiczne” III (1981) s. 174, 166.

¹¹ Zob. Stroba, jw. s. 156—160.

¹² Zob. J. Charytański. *Katechetyka a teologia praktyczna*. „Ateneum Kapłańskie” 66:1974 nr 391 s. 234.

Katecheza w ujęciu kerygmatycznym powinna być chrystocentryczna: przepowiadając słowo Boże, zmierza do nawiązania osobowego kontaktu z Chrystusem. „Nie chodzi więc już o obiektywistyczne przekazanie doktryny, jak w matematyce lub w nauce o ziemi, lecz o uczestnictwo w miłości Boga, powołanie i ocalenie człowieka, o nawrócenie i zaangażowanie, o wiarę i miłość, o wszczęcie w Chrystusa. Nie chodzi tu już o duszę indywidualną, która powinna dojść do nieba, lecz o przeogromne dzieło Boga, które obejmuje całą ludzkość”¹³. Katecheza taka jest ujmowana w kategoriach personalnego wezwania Bożego i wolnej odpowiedzi człowieka¹⁴. Uznając wagę przedmiotu aktu wiary, kładzie szczególny nacisk na decyzję osobistą i wszystko, co do tego prowadzi. W konsekwencji zwraca się przeciw sakramentaryzmowi, wysuwając na pierwszy plan w duszpasterstwie przepowiadanie. Aby uniknąć błędów Oświecenia, na pierwszym miejscu podkreśla Boga i Jego działanie, a nie problem człowieka¹⁵. Pragnąc doprowadzić do spotkania katechizowanego z Chrystusem, posługuje się językiem biblijnym, liturgicznym, świadectwa i doktrynalnym.

Ramowy program katechizacji, wykorzystując osiągnięcia ruchu kerygmatycznego, odrzuca tradycyjny podział na przedmioty, którymi były, od nawrotu scholastyki w XIX wieku, liturgika, historia Kościoła, dogmatyka i etyka¹⁶. Obejmuje trzy cykle: cykl pierwszy (kl. I—IV) — eucharystyczny, czyli wprowadzenie w życie chrześcijańskie; cykl drugi (V—VIII) — dojrzałości chrześcijańskiej, przedstawia syntezę prawd wiary, przygotowując do sakramentu bierzmowania; cykl trzeci (IX—XII) — odpowiedzialności chrześcijańskiej, to znaczy wychowania młodzieży do świadomego chrześcijańskiego życia osobistego i społecznego¹⁷. Założenia ideowe, które znajdują się u podstaw programu, zasadniczo dotyczą w jednakowym stopniu wszystkich trzech cykli, tj. zarówno katechezy dla dzieci ze szkoły podstawowej (I—VIII), jak i katechezy dla młodzieży ze szkół średnich z tym, że na poziomie szkoły podstawowej bardziej wyeksponowano wymiar liturgiczny, zaś później w szczególny sposób podkreślono element świadectwa. W układzie cyklicznym zauważa się odejście od integralności materialnej, gdyż żaden cykl nie usiłuje podać całości materiału ani nie chce być szerszym i trudniejszym powtórzeniem cyklu niższego¹⁸

¹³ K. T i l a n n. *Odnowa katechetyczna a praktyczne nauczanie religii*. „Collectanea Theologica” 40:1970 f. 4 s. 8.

¹⁴ M. M a j e w s k i. *Katecheza antropologiczna na tle współczesnych tendencji katechetycznych*. Lublin 1977 s. 31.

¹⁵ Por. J. C h a r y t a ń s k i. *Geneza współczesnego ruchu katechetycznego*. „Katecheta” 1962 nr 1 s. 9.

¹⁶ Zob. J. Ł o p o t. *Katechetyka*. Kielce 1947 s. 60.

¹⁷ Por. S t r o b a, jw. s. 160.

¹⁸ Por. A. K o t l a r s k i. *Nowy program katechizacji młodzieży*. „Katecheta” 1972 nr 1 s. 19.

Treścią katechezy — jak już nadmieniliśmy — jest kerygma, to znaczy głoszenie zbawczego orędzia Chrystusa, ale w wymiarze antropologicznym¹⁹. Każdy temat — zgodnie z założeniami kerygmatyki — ukazany jest w aspekcie powołania i zadań chrześcijanina. Nic zatem dziwnego, że akcent położony jest nie tyle na wiedzę o prawdach religijnych i moralnych, lecz na osobiste zaangażowanie się młodzieży w wiarę, która powinna być odpowiedzią człowieka na apel Boga. Stąd też wytyczne na wszystkie lata katechizacji podane są w układzie: wezwanie Boże — odpowiedź człowieka²⁰.

W zakresie szkoły średniej przyjęto egzystencjalny, a nie ontologiczny punkt wyjścia²¹. Autorzy programu wyszli z założenia, że egzystencja ludzka stanowi istotne uwarunkowanie katechezy, dlatego też podstawowe doświadczenia człowieka odgrywają zasadniczą rolę w wychowaniu do wiary. Wyobcowanie prawd religijnych z życia codziennego sprawia, że są one przyjmowane jako „pobożna teoria”, która nie wytrzymuje konfrontacji z konkretnymi sytuacjami życiowymi, niekiedy bardzo trudnymi, skomplikowanymi, tragicznymi. Pragnąc, aby prawda Boża została „zakorzeniona” w konkretnym życiu uczestników katechezy, należy uwzględnić ich sytuację życiową, podjąć ich problemy, nawiązać do ich potrzeb, trosk i niepokojów, ukazać związek, jaki istnieje między konkretną sytuacją a rzeczywistością nadprzyrodzoną. Treść przekazywana na katechezie nie może pozostać w sferze czystej abstrakcji, lecz musi dotrzeć do młodego człowieka w jego konkretnej sytuacji życiowej i zinterpretować jego własną egzystencję²².

W katechezie tradycyjnej zasadniczo panował dogmatyzm, który polegał na przekazywaniu słów i pojęć zaczerpniętych z teologii²³. Przekazywane prawdy wiary, oderwane od rzeczywistości historycznej i społeczno-kulturowej, stanowiły system zamknięty sam w sobie. Nic więc dziwnego, że katecheza, polegająca na przekazie suchych, abstrakcyjnych i oderwanych od życia pojęć i definicji religijnych, nie miała większego wpływu na kształtowanie chrześcijańskiego stylu życia i nie wyrabiała mentalności wiary.

Nowy program, przyjmując egzystencjalny punkt wyjścia, przewycięża koncepcję katechezy, która poprzestaje na stronie dogmatycznej czy egzegetycznej jednostki dydaktycznej, domagając się zarazem, aby — głosząc Orędzie zbawienia — uwzględniać doświadczenia katechizowanych i udzielać właściwych odpowiedzi na pytania, jakie katechizowani stawiają w związku z usłyszonym słowem Bożym. Prawda religijna, jeżeli nie będzie dotyczyła

¹⁹ Zob. tamże s. 20.

²⁰ J. Tarnowski. *Próba oceny polskiego programu katechetycznego w zakresie szkół ponadpodstawowych*. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” t. IX (1976) s. 172.

²¹ *Ramowy program katechizacji w zakresie szkoły średniej (I—IV)*. „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 25:1971 nr 7—8 s. 206 (odtąd RPK).

²² Por. R. Murawski. *Katecheza wierna Bogu i człowiekowi*. „Katecheta” 1974 nr 5 s. 201.

²³ Zob. J. Charytański. *Zadania katechizacji w świetle dokumentów soborowych*. „Collectanea Theologica” 37:1967 f. 3 d. 82.

istotnych problemów ludzkiej egzystencji, to albo zostanie odrzucona, albo będzie przyjęta jedynie zewnętrznie, bez większego wpływu na życie katechizowanych²⁴. Przyjęcie egzystencjalnego punktu wyjścia ma doprowadzić — zgodnie z intencją autorów programu — do „zakorzenienia” prawdy Bożej w konkretnym życiu uczestników katechezy, a to z kolei stwarza większą szansę integracji między wiarą a życiem.

Nowy program, idąc po linii wskazanej przez Sobór Watykański II, uwzględnia także antropologię²⁵. Programy poprzednie były ujmowane przedmiotowo i statycznie, aktualnie zaś obowiązujący wprowadza moment subiektywny i dynamiczny. Zwraca się w nim uwagę na osobę katechizowanego, a zarysowując punkty odniesienia: Chrystus (I rok liceum), Kościół (II rok), wiara (III rok), świat (IV rok), usiłuje się kształtować postawę młodzieży w kierunku spotkania, zaangażowania i dialogu²⁶.

Autorzy programu, uwzględniając duszpasterski charakter posługi katechetycznej, starają się nakreślić przed każdym rocznym cyklem materiału krótki „profil psychologiczny” młodzieży. Nie chodzi tu o obraz adekwatny, ponieważ można go znaleźć w odpowiedniej literaturze, lecz o podkreślenie istotnych rysów. W pierwszym roku, wskazując na wzmożone zainteresowanie światem wewnętrznym, zwracają uwagę na różnego rodzaju trudności w kształtowaniu światopoglądu religijnego; w drugim akcentują kształtowanie się postawy poszukującej, z której wypływają wysokie wymagania stawiane innym i surowa ocena ich postępowania; w trzecim ukazują kryzys wiary, u którego podstaw znajdują się trudności natury intelektualnej; w czwartym roku zwracają uwagę na zainteresowanie młodzieży sprawami społecznymi, przeżywanie problemów wielkiego świata i poszukiwanie swego miejsca w Kościele²⁷. Profil psychologiczny, w myśl zasady, że katecheza powinna być wierna Bogu i człowiekowi, ma pomóc w doborze odpowiednich treści, form i metod katechetycznych.

Okres dojrzewania jest okresem krytycznym dla religijności młodego człowieka. Badania socjologiczne wykazują, że krzywa intensywności życia religijnego osiąga swój szczyt około 10—11 roku życia, następnie gwałtownie opada między 15—20 rokiem i wznosi się na nowo, ale już tylko w części, po 30 roku życia²⁸. Charakterystycznymi symptomami religijnego kryzysu młodzieży są: odchodzenie od praktyk religijnych, zakwestionowanie niektórych punktów credo, opozycja w przynależności do Kościoła jako instytucji,

²⁴ Por. R. Murawski. *Potrzeba antropologicznego ukierunkowania katechezy*. „Katecheta” 1975 nr 4 s. 164.

²⁵ Tarnowski, jw. s. 168.

²⁶ Zob. tamże s. 167.

²⁷ Zob. RPK, jw. s. 207—220.

²⁸ Por. R. Murawski. *Co katecheta daje młodzieży w wychowaniu do odpowiedzialności za Kościół?* „Katecheta” 1975 nr 5 s. 197.

tendencja do tworzenia religijności osobistej, według osobistych wymagań i subiektywnych interpretacji²⁹.

Obowiązujący ramowy program katechizacji młodzieży, podkreślając całościowe wychowanie do wiary, jednocześnie ustawiony jest w duchu nauczania wychowującego. Katecheta ma nie tylko przekazywać wiadomości, ale powinien również kształtować odpowiednie postawy, wzbudzać wartościowe uczucia, umacniać wolę w dążeniu do dobra³⁰.

W przeszłości zazwyczaj utożsamiano wychowanie z socjalizacją, czyli procesem oddziaływań społecznych, wprowadzających stopniowo młodego człowieka w świat ludzi dorosłych tak, by przyjął on w zasadzie całokształt ich postaw³¹. Obecnie, kiedy zakwestionowano kształt współczesnego społeczeństwa³², inaczej rozumie się wychowanie. Powinno ono być „egzystencjalne, tzn. powinno docierać do «rdzenia» egzystencji młodego człowieka, a nie kształtować tylko na pewien czas jego sposób postępowania”³³. Chodzi o to, by młody człowiek umiał zachować się po chrześcijańsku w określonych sytuacjach czy też podejmował decyzje w życiu tak prywatnym, jak publicznym, wymagane przez wiarę, wbrew wszelkiego rodzaju trudnościom³⁴. Katecheza — w odróżnieniu od jakiegokolwiek innego nauczania szkolnego — jest nie tylko teoretycznym przekazem prawd wiary, których trzeba się nauczyć i inteligentnie zasymilować, lecz jest przede wszystkim formacją konkretnej egzystencji człowieka. Formacja ta wymaga doboru odpowiednich treści, form i metod. Chodzi o to, by katechizowany przepełnił swoje życie wiarą, angażując się w życie Kościoła lokalnego. Wyrazem tego zaangażowania powinno być uczestnictwo w liturgii, realizacja posłannictwa chrześcijańskiego w świecie oraz nawiązanie dialogu z wszystkimi ludźmi dobrej woli.

Zatwierdzony program, odstępując od tradycyjnego podziału na przedmioty, łączy ze sobą — zgodnie z nauką Soboru Watykańskiego II — treści biblijne, liturgiczne, historyczne, dogmatyczne i moralne³⁵, a tak zwane „przedmioty”, które kiedyś stanowiły: Pismo św., historia Kościoła, dogmatyka, liturgika i etyka, stają się źródłami katechezy.

W przeciwieństwie do programów dawnych, nowe ujęcie podkreśla, że Pismo św. jest istotnym źródłem treści katechetycznych, dlatego nie może być jedynie argumentem na potwierdzenie tez teologicznych czy też obrazem pogładowym do ich uprzystępnienia, co tak często miało miejsce w katechezie

²⁹ Zob. G. Negri. *Metodologia della catechesi*. W: *Educare*. T. III. Zürich 1964 s. 436.

³⁰ Zob. P. Bednarczyk. *Ramowy program katechizacji w aspekcie wychowawczym*. „Katecheta” 1973 nr 1 s. 4.

³¹ Zob. J. Tarnowski. *Wychowawczy aspekt katechezy*. „Ateneum Kapłańskie” 71:1978 nr 418 s. 179.

³² Por. *Oreędzie Synodu do ludu Bożego*. „Życie i Myśl” 1978 nr 2 (284) s. 204—206.

³³ Tarnowski. *Wychowawczy aspekt katechezy*, jw.

³⁴ Por. W. Kubik. *Zasadnicze problemy współczesnej dydaktyki w katechetyce*. „Ateneum Kapłańskie” 71:1978 nr 418 s. 241.

³⁵ RPK, jw. s. 206.

tradycyjnej. Katecheza, jako jedna z podstawowych form posługi Słowa w Kościele, stanowi uprzywilejowane miejsce, gdzie to słowo Boże dociera do człowieka, ukazując mu zbawczy plan Boga wobec ludzi³⁶. Z tego powodu w Biblii, w której zawiera się słowo Boże, należy szukać treści, jakie powinno się przekazywać w katechezie. Pismo św. stanowi także istotne źródło przy wychowaniu do wiary, przy katechezie sakramentalnej i w wychowaniu sumienia chrześcijańskiego³⁷.

W katechezie doktrynalnej, apologetycznej i katechizmowej Biblia była najczęściej przedmiotem nauczania religijnego, zbiorem najważniejszych argumentów, zestawem wzniosłych przykładów i propozycją najdoskonalszych poglądów. W przedmiotowym nauczaniu Pisma św. zwracano uwagę na daty, fakty i osoby, zaś rzeczywistość zbawcza, której one są znakami, pozostawała w ukryciu³⁸. Sobór Watykański II, dążąc do odnowienia nauczania chrześcijańskiego, postuluje, „aby nauczanie katechetyczne opierało się na Piśmie św., tradycji, liturgii oraz na Magisterium i życiu Kościoła”³⁹. Należy jednak pamiętać, że Biblia jest Księgą wspólnoty, pisaną przez wspólnotę i dla wspólnoty, stąd też może być odczytana autentycznie jedynie w kontekście życia Kościoła, pod kierunkiem Urzędu Nauczycielskiego⁴⁰. Lektura prywatna Biblii jest procesem wtórnym, złączonym organicznie z oficjalną lekturą we wspólnocie liturgicznej, dlatego proces ten powinien być kierowany przez Kościół, który ma prawo interpretacji wydarzeń i słów Bożych, zawartych w Księgach świętych.

Element biblijny, który powinien być uwydatniony w każdej jednostce metodycznej, bardzo mocno podkreślony jest w pierwszym roku cyklu młodzieżowego. Ukazując cele i zadania katechizacji na tym poziomie program postanawia: „Ma to być spotkanie z Chrystusem w Ewangelii. Drogą do «zaaranżowania» tego spotkania będzie lektura tekstów ewangelijnych. Zamiast podawania prawd o Chrystusie w formie teologicznych sformułowań, dla których Ewangelie byłyby ewentualnym potwierdzeniem — katecheza będzie spotkaniem dla wspólnego wydobywania prawd o Chrystusie z opisu ewangelijnego”⁴¹.

Autorzy programu, czerpiąc inspiracje z nauki Vaticanum II, zaznaczają, że istotnym wymiarem katechezy jest wymiar eklezjalny. Oznacza to, że do istotnych zadań katechezy należy ukazywanie tajemnicy Kościoła, będącego „powszechnym sakramentem zbawienia”⁴², oraz doprowadzenie wiernych do

³⁶ Por. Murawski. *Katecheza wierna Bogu i człowiekowi*, jw. s. 197.

³⁷ J. Charytański. *Nowy program*. „Katecheta” 1972 nr 1 s. 14.

³⁸ Zob. M. Majewski. *Propozycja katechezy integralnej*. Łódź 1978 s. 60.

³⁹ *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele* nr 14.

⁴⁰ Zob. Z. Ziółkowski. *Documento di base. Il rinnovamento della catechesi*. Turyn 1970 (recenzja). „*Studia Theologica Varsaviensia*” 1971 f. 2 s. 180.

⁴¹ RPK, jw. s. 209.

⁴² *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* (KK) nr 1.

pełnego życia w Kościele swego czasu, aby stali się oni twórczym i odpowiedzialnym podmiotem⁴³.

Wymiar eklezjalny, który powinien być uwzględniany na wszystkich szczeblach katechezy, w szczególny sposób wyeksponowany jest w drugim roku cyklu młodzieżowego. Nowy program, uwzględniając eklezjologię soborową, stara się ukazać młodzieży tajemnicę Kościoła, podkreślając jego dwuwymiarowość⁴⁴. Chodzi o to, aby wyraźnie zaznaczyć, iż w Kościele istnieje element boski i ludzki, niewidzialny i widzialny, nadprzyrodzony i ziemski.

W dawniejszych programach katechetycznych przykładano wielką wagę do nauczania historii Kościoła. Traktowano ją przede wszystkim apologetycznie, to znaczy miała ona dostarczać argumentów służących obronie Kościoła i wykazać jego dobroczynny wpływ na cywilizację, kulturę, obyczaje. Starano się wykazać boskie pochodzenie Kościoła, rozumianego w kategoriach prawnohierarchicznych, podnoszono jego triumf nad przeciwnikami, gloryfikowano przeszłość. Owocem tego polemicznego nastawienia była triumfalistyczna koncepcja Kościoła oraz akcentowanie jego widzialnej, zewnętrznej, hierarchiczno-prawnej strony⁴⁵.

Sobór Watykański II, starając się przedstawić współczesnemu światu oblicze Kościoła nadane mu przez Chrystusa, wychodzi daleko poza aspekt historyczno-jurydyczny. Kościół zostaje ukazany jako lud Boży pielgrzymujący przez świat ku eschatologicznej pełni zbawienia. We wspólnocie Kościoła w sposób tajemniczy obecny jest Bóg w swoim Synu Wcielonym i w uświęcającym działaniu Ducha Świętego⁴⁶. W tej perspektywie apologetyzm musi ustąpić miejsca ekumenizmowi, tzn. budowaniu postawy otwartej, odznaczającej się szacunkiem dla innych ludzi i gotowością do dialogu.

Odcinając od chronologicznego wykładu historii Kościoła, nowy program chce go ukazać w ramach historii zbawienia. Katecheza ma pomóc młodemu człowiekowi w zrozumieniu tajemnicy Kościoła, który jest Mistycznym Ciałem Chrystusa, żywą wspólnotą wszystkich powołanych do zbawienia, ludem Bożym, pielgrzymującym przez czas do niebieskiej Ojczyzny.

Program nie poprzestaje na ukazaniu samej tajemnicy Kościoła, lecz stara się rozbudzić świadomość i poczucie przynależności do niego. Inicjacja katechizowanych w życie Kościoła oraz takie kształtowanie ich postaw, by byli zaczętem dobra w świecie — należy do podstawowych zadań katechezy⁴⁷. Autorzy programu stwierdzają, iż „młodzież winna ujrzeć, że każdemu ochrzczoneму przynależy własne miejsce w Kościele, wynikające z pełnoprawnej przynależności do ludu Bożego, że w związku z tym każdy chrześcijanin po-

⁴³ Por. Ch a r a t y Ń s k i. *Zadania katechizacji w świetle dokumentów soborowych*, jw. s. 92.

⁴⁴ RPK, jw. s. 212.

⁴⁵ Zob. J. B a g r o w i c z. *Kościół w katechezie*. „Collectanea Theologica” 46:1976 f. 4 s. 201.

⁴⁶ Por. W. K o s k a. *Katechetyczne konsekwencje nowego obrazu Kościoła*. W: *W służbie Kościoła poznańskiego*. Poznań 1974 s. 435.

⁴⁷ Zob. J. S z a ń c a. *Eklezjalny wymiar katechezy*. „Katecheta” 1980 nr 1 s. 19.

siada własne zadania, które nie mogą być przeniesione na kogo innego, że każdy członek Kościoła winien posiadać poczucie odpowiedzialności za Kościół"⁴⁸ Ponieważ Kościół Powszechny urzeczywistnia się w konkretnej wspólnocie parafialnej, dlatego też katecheza powinna doprowadzić katechizowanych do zaangażowania się we własnej parafii.

Ramowy program katechizacji, uznając świadectwo wiary za istotny element w katechizacji, zwraca uwagę na jej wymiar moralny. Chrześcijański styl życia ma być konsekwencją przyjęcia słowa Bożego i owocem liturgii świadomie przeżywanej⁴⁹. Mówi o tym Paweł IV w *Evangelii nuntiandi* pisząc, że „Kościół jak najbardziej może ewangelizować za pomocą swego postępowania i obyczaju, to jest przez świadectwo potwierdzone życiem; ono jasno uwidacznia jego wierność Panu Jezusowi, ubóstwo, wstrzemięźliwość, wolność od jakiegokolwiek ziemskiej władzy w świecie, a wreszcie świętość” (EN 41).

W rozumieniu chrześcijańskim moralność nie może być sprowadzana jedynie do zachowania przykazań, lecz ma być stałym odpowiadaniem na wezwanie Boże, które zawiera się w słowie Bożym, w spotkaniu sakramentalnym z Chrystusem i we wszystkich sytuacjach życiowych⁵⁰. Sakramenty — zgodnie z nauką soborową — są nie tylko środkami łaski, lecz przede wszystkim osobowym spotkaniem z Chrystusem i źródłem powołania chrześcijańskiego. Każdy chrześcijanin, szczególnie na mocy sakramentów chrztu św. i bierzmowania, powołany jest i uzdolniony do budowania wraz z Chrystusem Królestwa Bożego na ziemi. Zawiera się w tym zaangażowanie społeczne, walka o sprawiedliwość i pokój, obrona ludzkiej godności i praw człowieka. Aby takie zaangażowanie nie straciło swego eklezjalnego charakteru, potrzebna jest troska o wierność nauce Kościoła oraz pogłębienie wewnętrznego związku z Chrystusem ukrzyżowanym, uczącym ofiary, a zarazem Chrystusem „zmartwychwstałym, źródłem wszelkiej nadziei, który żyje i działa w swoim Kościele”⁵¹.

Wymiar moralny, jakkolwiek uwzględniany jest w całym cyklu przeznaczonym dla młodzieży, w szczególny sposób został zaakcentowany w trzecim i czwartym roku nauczania. W trzecim roku katechizacji program przewiduje podjęcie konfrontacji wiary z nauką, by młodzież wyniosła przekonanie, że chrześcijaństwo nie boi się zestawienia ze współczesnymi kierunkami myślowymi, dlatego ludzie wierzący — dając świadectwo swoim przekonaniom religijnym — nie powinni przeżywać kompleksu niższości⁵². Ma to istotne znaczenie w aktualnej polskiej rzeczywistości, gdzie podejmuje się wiele prób

⁴⁸ RPK, jw. s. 213.

⁴⁹ Por. B. M o k r z y c k i. *Liturgia jako źródło i cel katechezy*. „Ateneum Kapłańskie” 71:1978 nr 417 s. 97—98.

⁵⁰ Por. C h a r y t a ń s k i. *Nowy program*, jw. s. 17.

⁵¹ Zob. t e n ż e. *Katecheza Ewangelii i według Ewangelii*. „Collectanea Theologica” 49: 1979 f. 1 s. 41—42.

⁵² RPK, jw. s. 216.

przewycięzenia religii na płaszczyźnie naukowej. W ostatnim roku katechizacji „zmierza się do rozszerzenia wizji chrześcijaństwa i ukazania go na tle współczesnych problemów świata”⁵³. Chodzi o ukształtowanie u katechizowanych postawy będącej wynikiem spotkania z Chrystusem, polegającej na służbie światu i świadczeniu przed nim o Chrystusie. Młodzież katechizowana powinna wyrobić sobie przekonanie, że uświęcenie świata należy do zasadniczych obowiązków chrześcijanina, dlatego też zaangażowanie doczesne ma swoje znaczenie przed Bogiem.

Analizując założenia ideowe ramowego programu katechizacji dla młodzieży zauważa się, iż wielkim jego osiągnięciem jest odejście od ustawienia przedmiotowego, przyjęcie egzystencjalnego punktu wyjścia w nauczaniu prawd wiary i przesunięcie akcentu z wiedzy o prawdach religijnych i moralnych na osobiste zaangażowanie się młodzieży w wiarę. Nowy program z roku 1971 włącza katechezę polską w nurt ogólnokościelnej odnowy katechetycznej i wywiera coraz skuteczniejszy wpływ na praktykę katechetyczną w Polsce.

Charakter polskiej katechezy dla młodzieży

Na przestrzeni wieków katecheza w Polsce była związana co do treści i metody z nauczaniem religii katolickiej na Zachodzie Europy. Katechizmy i metoda pracy katechetycznej wędrowały stamtąd do nas i decydowały o sposobie naszego nauczania⁵⁴. Nowy program katechizacji z roku 1971 uwzględnia nie tylko ruch katechetyczny na Zachodzie, skąd czerpie wiele inspiracji, lecz także liczy się z własnymi przemyśleniami, doświadczeniami i uwarunkowaniami. W świetle tego programu ukazuje się specyficzny charakter naszej katechezy dla młodzieży. W tym wypadku przez „charakter” rozumie się zespół cech właściwych polskiej katechezie młodzieżowej, która — zorganizowana poza szkołą — została ściśle złączona z życiem religijnym oraz liturgicznym wspólnoty parafialnej⁵⁵.

Znamienną cechą polskiej katechezy dla młodzieży jest nastawienie na konkret i praktykę. Nie jest to zwykły praktycyzm — w sensie ucieczki od intelektualizmu, lecz próba przeniknięcia praktyki intelektem. Chodzi tu głównie o działanie personalne, historyczne i moralne. Dopiero na tym poziomie łączy się myśl z praktyką w sposób sprzężony zwrotnie. U podstaw katechezy znajduje się przekonanie, że świat jest opanowywany i przekształcany przez akt ludzki, nie zaś przez samą myśl, teorię, poznanie czy technikę⁵⁶.

⁵³ Tamże s. 220.

⁵⁴ Zob. S. B i z u Ń. *Współczesny katechizm na tle historycznym*. „Katecheta” 1962 nr 3 s. 4.

⁵⁵ Zob. *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim*, jw. s. 31.

⁵⁶ Por. C. B a r t n i k. *Główne linie polskiej myśli chrześcijańskiej*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” t. XXX (1983) z. 6 s. 81.

Nastawienie na praktykę, które wynika ze zrozumienia dla czynu pracy twórczej i działania, nie powoduje odrzucenia teorii, lecz doprowadza do ścisłego związania jej z praktyką. Teoria, ujmując całościowo problematykę katechetyczną, ukazuje nowe idee, dostarcza racjonalnych argumentów i wytycza kierunek rozwoju praktyce, praktyka natomiast dostarcza teorii materiału. Wzajemny stosunek teorii i praktyki można określić jako stosunek obustronnego oddziaływania na siebie. Dzięki temu teoria, kreśląc linie rozwojowe katechezy, znajduje swoje przedłużenie w praktyce, praktyka zaś — szukając uzasadnień w teorii — zyskuje na skuteczności, głębi oddziaływania, wszechstronności.

Katecheza polska, ze swym ogólnym pastoralno-kerygmaticznym ukierunkowaniem — podobnie jak rodzima teologia — faworyzuje przede wszystkim jej „teo-pragmatyczne” elementy. Nie hołduje ona wygórowanym ambicjom teoretycznym ani nie tworzy eklektycznych teorii, stara się natomiast podtrzymywać soteriologicznie uzasadniony związek między świadomością wiary (orto-Doxis) a sposobem działania (orto-Praxis). Dzięki chrześcijańskiej praxis wartości życia nadprzyrodzonego zostają wcielone w kontekst historyczny, harmonizując historię zbawienia z historią świecką⁵⁷. Wychodząc z założenia, że osoba ludzka musi być zawsze transcendentna w stosunku do każdej praktyki, katecheza polska zwraca szczególną uwagę na człowieka konkretnego, uwikłanego w polską przeszłość historyczną i kulturową, napotyającego na różnorodne trudności w aktualnej rzeczywistości społeczno-politycznej, przeżywającego swoje indywidualne problemy. Z tego też powodu jest tak bardzo uwrażliwiona na problemy egzystencjalne, jakie przeżywa współczesne pokolenie młodych Polaków.

Charakterystyczny jest dla polskiej katechezy młodzieżowej swoisty personalizm. Bazuje on na tym, że osoba ludzka stanowi najwyższą wartość wśród wszystkich stworzeń i jest pewnego rodzaju centrum świata. Człowiek, jako osoba, jest najwyższym upodmiotowaniem bytu, które posiada w sobie coś boskiego. Stąd jest on głównym przedmiotem refleksji katechetycznej; wyżej stawia się kontakt osobowy pomiędzy katechizującym a katechizowanym niż czynności dydaktyczne. Wychodzi się z założenia, że osoba otwiera się na kerygmę, jeżeli istnieje druga osoba, która ją głosi i objawia, ponieważ tylko osoba ma moc wezwać drugą osobę i tylko słowo oznajmione przez osobę może rozbudzić osobowe moce drugiego. Tak pojmowana katecheza opiera się na osobach i wspólnotach, zaś narzędzia i środki traktuje jako pomocnicze⁵⁸. Chrześcijaństwo, którego istotę stanowi ustawiczny dialog Boga z człowiekiem, rozpowszechnia się nie tyle przez książki, ile za pośrednictwem osobistego wpływu ludzi, którzy w tym samym czasie winni być nauczycielami, świadkami i wychowawcami.

⁵⁷ Zob. K. K l a u z a. *Ortopraxis jako jeden z nurtów eklezjologicznych*. Tamże s. 120.

⁵⁸ Zob. M. M a j e w s k i. *Polska katecheza powojenna w poszukiwaniu swego miejsca* (mpskUL). Lublin 1983 s. 11.

Katecheci polscy, starając się być zorientowanymi nauczycielami, taktownymi wychowawcami i otwartymi duszpasterzami, ciągle zabiegają o to, by ich oddziaływanie osobowe stawało się coraz bardziej intensywne. W swej działalności katechetycznej nie ograniczają się do „nauczania religii w salce katechetycznej”, lecz szukają różnych kontaktów poza nią, podejmując różnorodne akcje, prowadząc rozmowy indywidualne, włączając się w grupy nieformalne tworzone przez samą młodzież. W zależności od sytuacji posługa słowa wzmacniana jest świadectwem obecności. Głoszone słowo, zdynamizowane przez osobowość katechety, otrzymuje charakter osobowego wezwania.

Podkreślając prymat relacji interpersonalnych na świecie, bazuje się na różnego rodzaju wspólnotach, które umożliwiają przekaz wiary. Wśród nich naczelną rolę zajmuje rodzina, będąca z natury swej „szkołą bogatszego człowieczeństwa”⁵⁹. Katolicka rodzina polska, będąca oazą pozytywnych wartości, przekazuje młodemu pokoleniu Polaków globalny stosunek do prawd wiary, zasady ewangeliczne i tradycje religijne.

Starając się doprowadzić młodzież do pełnej dojrzałości w wierze, tworzy się różnego rodzaju grupy formalne i nieformalne, które zapewniają jej naturalne podstawy rozwojowe, jako że tendencja do zrzeszania się jest zjawiskiem naturalnym w życiu młodych. Małe grupy religijne, organizowane świadomie i celowo, dążąc do wyrobienia odpowiedzialnej postawy wobec Boga i ukształtowania mentalności wiary, mają być ewangelicznym zaczątkiem Królestwa Bożego. Warunkują one także socjalizację permanentną. Wśród tych grup i wspólnot należy wyróżnić:

- a) grupy katechetyczne, które tworzą się w ramach katechezy systematycznej prowadzonej dla młodzieży w środowisku parafialnym;
- b) oazy, w których pogłębienie życia religijnego dokonuje się przez specjalnie dobierany i realizowany program rekolekcyjno-kulturowy;
- c) wspólnoty neokatechumenalne, które zmierzają do intensywnej odnowy życia religijnego w oparciu o słuchanie Słowa Bożego i wspólnotowe przeżywanie liturgii;
- d) grupy liturgicznej służby ołtarza i zespoły charytatywne.

W małych grupach, rezygnując z lekcyjnego systemu podawania wiadomości religijnych, wspólnotowo poszukuje się prawdy, realizuje się dobro i egzystencjonalnie doświadczają się wartości ewangelicznych.

Ważnym rysem polskiej katechezy dla młodzieży jest specyficzne napięcie, które istnieje między dwoma biegunowymi elementami: emocjonalnym i racjonalnym. Element emocjonalny, faworyzujący przeżycie, zorientowany jest w pierwszym rzędzie na obyczaj, zwyczaj, tradycję. Emocjonalność jest siłą, która zabezpiecza życie religijne przed wewnętrzną sterylnością, broni zmiany religii w ideologię i nie pozwala zredukować Kościoła do zinstytucjonalizacji.

⁵⁹ *Konstytucja duszpasterska o kościele w świecie współczesnym* nr 52.

zowanych struktur⁶⁰ Nic zatem dziwnego, że w polskiej katechezie młodzieżowej nawiązuje się do rodzimych tradycji religijnych, uwzględnia nabożeństwa paraliturgiczne, rozwija pobożność prywatną, podkreśla znaczenie modlitwy indywidualnej. Jednocześnie w posługiwaniu katechetycznym nie poprzestaje się jedynie na stwarzaniu możliwości różnego rodzaju przeżyć religijnych związanych ze świętowaniem, manifestacjami zewnętrznymi czy też uczestnictwem w podniosłych uroczystościach o charakterze narodowym, lecz — podkreślając rolę intelektu w życiu religijnym — eksponuje się racje filozoficzne, nawiązuje się do osiągnięć współczesnej nauki, zawyża rygory metodologiczno-formalne. Integralny przekaz autentycznej doktryny chrześcijańskiej, która wytrzymuje konfrontację ze współczesną nauką — należy do istotnych zadań w posługiwaniu katechetycznym.

Inną znamioną cechą polskiej katechezy młodzieżowej jest moralizm, który przejawia się w patrzeniu na świat i człowieka przez pryzmat wartości etycznych i postępowania ludzkiego. Chodzi tu nie tylko o etykę indywidualną, ale także społeczną. U jego podstaw znajduje się przekonanie, że wszelka działalność społeczna, polityczna i kulturalna ma charakter etyczny⁶¹

Katecheza polska, podkreślając, że moralność jest podstawowym wymiarem bytu ludzkiego, istotną treścią egzystencji człowieka i spełnieniem osobowości, w szczególny sposób eksponuje problemy etyczno-moralne, spychając nawet na plan dalszy problemy dogmatyczne i doktrynalne. Opierając się na przekonaniu, że ład moralny leży u podstaw każdej kultury, upatruje w rozwoju etyczno-moralnym konieczny warunek wszelkich działań reformistycznych i ogólnej samorealizacji społecznej w Ojczyźnie. Nic też dziwnego, że w postudze katechetycznej wobec młodzieży większą uwagę przywiązuje się do kształtowania odpowiednich postaw chrześcijańskich niż przekazywania abstrakcyjnych pojęć i wiadomości religijnych. Kształtowaniu postaw towarzyszy ludzka wyrozumiałość i głęboka wiara w miłosierdzie Boże.

Pragnąc doprowadzić katechizowanych do postępowania w codziennym życiu, zgodnie z zasadami wiary chrześcijańskiej, zwraca się uwagę nie tylko na osobistą doskonałość, lecz podkreśla obowiązek zaangażowania się w chrześcijańskie budowanie lepszego świata zgodnie z duchem Ewangelii. Z tego też powodu katecheza wprowadza nie tylko w życie modlitwy, liturgię i medytację, lecz — pamiętając o autonomii wartości doczesnych — podejmuje problemy życia społecznego. domaga się poszanowania niezbywalnych praw osoby ludzkiej, wychowuje do prowadzenia dialogu z wszystkimi ludźmi dobrej woli.

Kolejną właściwością polskiej katechezy młodzieżowej, poszukującej dynamicznej syntezy, wolnej od rozwiązań ekstremalnych, jest realizacja zasady wierności Bogu i człowiekowi⁶². Wierność Bogu oznacza, że słowo przekazy-

⁶⁰ Por. A. Nossol. *Kościół w Polsce i jego specyficzny charakter w perspektywie rodzimej teologii*. „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” t. X (1983) s. 145.

⁶¹ Por. J. Kłoczowski. *Religijna interpretacja kultury polskiej w pielgrzymkowych wypowiedziach Jana Pawła II*. „Studia Theologica Varsaviensia” 18:1980 nr 2 s. 177.

⁶² Zob. Majewski. *Polska katecheza powojenna*, jw. s. 8.

wane na katechezie wierne jest orędziu Bożemu, które osiągnęło swój szczyt w Chrystusie, wierność zaś człowiekowi oznacza, iż niezmiennie słowo Boże wyrażone jest językiem i w kategoriach zrozumiałych dla katechizowanych. Chodzi tu o adaptację, czyli przystosowanie słowa głoszonego przez Kościół do odbiorców tego słowa: do czasów, miejsca i mentalności. W imię tej zasady „podejmuje ona zagadnienia ludzkie i boskie, przenikają ją objawienie Boże i doświadczenie człowieka, bliski jest jej kontekst kościelny i narodowy”⁶³.

Realizując zasadę wierności Bogu, uwzględnia się trynitarną strukturę chrześcijaństwa. Ostatecznym celem całej ekonomii zbawienia jest doprowadzenie wszystkich ludzi do Ojca: idziemy do Ojca, przez Chrystusa, w Duchu Świętym⁶⁴. Stąd też struktura całej treści katechezy jest teocentrycznotrynitarna⁶⁵. Odkupienie ludzkości dokonało się dzięki zbawczej interwencji Ojca, wyrażonej przez Syna w Duchu Świętym. Dzięki Chrystusowi, który zrealizował zbawczy plan Ojca i udzielił nam daru Ducha Świętego, możemy wejść w zażyłość z Trójcą Świętą, która pozostaje fundamentem, wzorem, warunkiem i przyczyną wszelkiej ludzkiej komunii na płaszczyźnie nadprzyrodzonej⁶⁶. Z tego powodu Chrystus ukazwany jest w łączności z Ojcem i Duchem Świętym.

Wychodząc z fundamentalnego stwierdzenia, że trójjedyny Bóg objawia się historycznie, osobowo, zbawczo i eschatologicznie w Chrystusie i przez Chrystusa, tym samym katecheza zorientowana jest chrystocentrycznie. „Chrystocentryzm katechetyczny — pisze M. Majewski — polega na tym, że katecheza otwarta jest na Chrystusa, dokonuje się w ścisłym z Nim powiązaniu, przekazuje Jego zbawcze orędzie i w Nim szuka sposobów realizacji”⁶⁷. Uwidacznia się w tym troska, aby tak teoria, jak i praktyka zostały zakotwiczone w Tajemnicy Chrystusa, która stanowi najistotniejszy element chrześcijaństwa⁶⁸.

Wyrazem orientacji chrystocentrycznej jest postawienie na naczelnym miejscu Osoby Chrystusa, Wcielonego Syna Bożego, dokonującego zbawienia świata przez swoje Misterium Paschalne. Katecheza ukazuje młodym Chrystusa wyczekiwanego przez ludzi, którzy zerwali przymierze z Bogiem; Chrystusa historycznego, żyjącego na ziemi, który wszystkim głosił Ewangelię zbawienia; Chrystusa Uwielbianego, który — zasiadłszy po prawicy Ojca — nadal działa dla naszego zbawienia przez Kościół, będący Jego Mistycznym Ciałem; Chrystusa oczekiwanego, który przyjdzie w momencie Paruzji, aby dopełnić

⁶³ Tamże.

⁶⁴ DCG 41.

⁶⁵ Zob. A. Szafranski. *Chrystocentryzm w katechetyce i katechezie*. „Nostra” 1980 nr 4 (194) s. 15.

⁶⁶ Por. E. Ozorowski. *Trynitarna struktura chrześcijańskiego „communio”*. „Collectanea Theologica” 41:1971 f. 4 s. 61—62.

⁶⁷ M. Majewski. *Geneza i problematyka „Catechesi Tradendae”*. „Nostra”, jw. s. 10.

⁶⁸ Zob. W. Sobczyk. *Idea chrystocentryzmu we współczesnej katechezie*. „Katecheta” 1966 nr 1 s. 12.

działa Odkupienia oraz sądzić żywych i umarłych. Stąd każdy jej element ma odniesienie do Jezusa Chrystusa, będącego centralną prawdą Objawienia Bożego. W Nim szuka się wyjaśnienia tajemnicy człowieka, odpowiedzi na najistotniejsze pytania, rozwiązania życiowych dylematów.

W posłudze katechetycznej Chrystus ukazywany jest nie tylko jako najwyższa Prawda, ale również jako żywa Obecność. W Nim nawiązuje się dialog zbawienia z Bogiem, On przeprowadza nas ze śmierci do życia, dzięki Niemu możemy skutecznie przeciwstawiać się „mocom ciemności” Toteż celem katechezy jest nie tylko dostarczanie pewnych informacji na temat Chrystusa, lecz doprowadzenie do intymnej zażyłości z Tym, który — będąc Drogą, Prawdą i Życiem — wprowadza nas w poznanie i miłość Ojca w Duchu Świętym⁶⁹.

W szczególny sposób został podkreślony chrystocentryzm soteriologiczny. Nawiązując ustawicznie do dzieła Chrystusa wywyższonego, działającego mocą Ducha Świętego w Kościele, uwydatnia się zasadniczy fakt, iż Chrystus — zbawiający ludzi dobrej woli — przemienia ich w „nowych ludzi”, czyli wychowuje, aby coraz doskonalej kształtowali w sobie „nowego człowieka”, pogłębiali „nowe życie”, upodabniali się do swego Mistrza. Tak zrozumiany chrystocentryzm nadaje chrześcijańskiemu życiu charakter osobowy. Oznacza to, że fakty i wydarzenia w życiu Chrystusa przyczyniają się do upodobnienia uczniów do swego Mistrza⁷⁰.

We współczesnej młodzieżowej katechezie polskiej, która stara się dostosować do aktualnej samoświadomości Kościoła, istotny wymiar stanowi także wymiar eklezjalny. Oznacza to, że katecheza nie tylko zmierza do pouczenia o Kościele, ale pragnie wprowadzić katechizowanych w życie Kościoła oraz tak ukształtować ich postawy, aby — poczuwając się do odpowiedzialności za Mistyczne Ciało Chrystusa — byli zaczynem dobra w świecie.

Eklezjologia posoborowa podkreśla, że Kościół, jako jedyna droga spotkania z Bogiem, zakorzeniony w historii rodzaju ludzkiego, znajduje się na linii zbawczego działania Boga, stanowiąc sakrament Chrystusa⁷¹. Kościół jest wyrazem Bożej ekonomii zbawienia, znajdującej swój punkt kulminacyjny w Tajemnicy Chrystusa. Nie tylko przepowiada słowo Boże, ale sam jest słowem Bożym skierowanym do ludzi. Znakiem Boga w świecie nie jest Ewangelia, lecz Kościół, który nie tylko słowem głosi Ewangelię, ale całym swym sposobem istnienia i posługi: jest on znakiem stosunków, jakie Bóg chce ustanowić między sobą a ludźmi⁷².

⁶⁹ Por. E. M a t e r s k i. *Relacja łacińskiej grupy językowej „circuli minores”*. „Czrześcijanin w Świecie” 10:1978 nr 5 (65) s. 73.

⁷⁰ Zob. S z a f r a ń s k i, jw.

⁷¹ Por. J. C h a r y t a ń s k i. *Inspiracje soborowe w katechetyce*, W: *Mysł posoborowa w Polsce. Materiały z sympozjum*. Warszawa 1970 s. 153.

⁷² Tamże.

Zgodnie z zasadą eklezjocentryzmu katecheza zogniskowana jest na rzeczywistości Kościoła, która ogarnia całą naszą egzystencję. Ukazując katechizowanym Kościół we wszystkich jego wymiarach i aspektach, stara się nie tylko odczytać właściwy jego obraz, lecz pragnie rozbudzić świadomość przynależności do niego i poczucie odpowiedzialności za Kościół. Mówiąc o Kościele jako dynamicznej wspólnotie Ludu Bożego, podkreśla w nim aspekt nadprzyrodzony i przyrodzony. W pierwszym wypadku akcentuje fakt, że Kościół jest jedyną sferą kontaktu Boga miłosierdzia z grzeszną ludzkością, wspólnotą powołanych do zbawienia, środowiskiem, w którym aktualnie urzeczywistnia się zbawcze dzieło Chrystusa. W drugim wypadku — zgodnie z eklezjologią Vaticanum II — podkreśla, że Kościół nie zastępuje Boga w zbawieniu człowieka, lecz jedynie używa mu swej widzialnej struktury, dzięki czemu permanentnie uobecnia się w nim paschalne Misterium Chrystusa⁷³.

Katechizowani, mając udział w prorockiej, kapłańskiej i królewskiej misji Chrystusa, uczestniczą w realizacji posłannictwa zleconego Kościołowi przez Chrystusa. Z tego też powodu katecheza polska, starając się kształtować właściwą świadomość eklezjalną, pragnie wprowadzić katechizowanych do wspólnoty Kościoła, aby — tworząc apostolską wspólnotę miłości — przyczyniali się do zbawienia innych ludzi i uświęcania świata przez słowo, modlitwę i świadectwo życia z wiary. Z powyższym zadaniem łączy się zadanie bardziej konkretne, którym jest budzenie odpowiedzialności za Kościół lokalny. Może ona przejawiać się w różny sposób, w zależności od osobistych charyzmatów i potrzeb wspólnoty parafialnej.

Polska katecheza młodzieżowa, pragnąc doprowadzić katechizowanych do dojrzałości w wierze, zakorzeniona jest głęboko w słowie Bożym, które — będąc przedmiotem funkcji profetycznej — wzbudza i rozwija wiarę oraz stanowi podstawę życia chrześcijańskiego. W katechezie tej, znaczony wielkim wysiłkiem aktualizacji słowa Bożego, chodzi nie tylko o przekazanie pewnej sumy wiedzy, lecz o doprowadzenie do spotkania z żywym Bogiem, który poprzez Księgi Święte prowadzi dialog zbawienia z człowiekiem, uwikłanym w problem swojej egzystencji.

Słowo Boże, będące istotnym źródłem katechezy, rozumiane jest bardzo szeroko. W określeniu tym zawiera się Pismo św., Tradycja, symbole wiary i nauczanie Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Z tego powodu, dążąc do zachowania integralności, zawsze uwzględnia się w katechezie wewnętrzny i nierozzerwalny związek między Pismem św., Tradycją i Magisterium Kościoła. Całość depozytu wiary przekazywana jest zgodnie z hierarchią prawd i w ramach określonych przez Nauczycielski Urząd Kościoła.

⁷³ Zob. K o s k a, jw. s. 435—436.

Ujmując katechezę jako żywą tradycję słowa Bożego, uwzględnia się powiązanie, jakie zachodzi między głoszeniem słowa a jego celebracją w obrzędach liturgicznych.

W liturgii, w której uobecnia się paschalne Misterium Chrystusa, stanowiące szczyt i syntezę zbawczego działania Boga, słowo Boże objawia swą pełną skuteczność; właśnie tu, w liturgii, stanowiącej akt kultu, od obecności Chrystusa w Jego słowie przechodzi się do obecności pod postaciami chleba i wina, a z kolei do obecności Chrystusa w nas. Wierni, jednocząc się z Chrystusem i pomiędzy sobą, stają się dla całej rodziny ludzkiej znakiem pojednania, pokoju, rozwoju, a więc zbawienia⁷⁴. Nic zatem dziwnego, że katechetyczne przepowiadanie słowa Bożego skierowane jest do liturgii, widząc w niej swój cel i swoje wypełnienie.

Życie liturgiczne, w które stara się wprowadzić katecheza, nie jest traktowane jako ucieczka od problemów i spraw doczesnych, lecz jako zobowiązanie do apostołstwa, do uczestnictwa w realizacji misji zleconej Kościołowi przez Chrystusa, do zaangażowania się w uświęcenie świata. Naśladowanie Chrystusa w duchu błogosławieństw ewangelicznych winno być zawsze konsekwencją przyjęcia słowa Bożego i owocem liturgii świadomie przeżywanej. Toteż w katechezie polskiej, którą można określić jako integralną, ściśle łączą się ze sobą trzy podstawowe elementy, stanowiące nierozzerwalne aspekty doświadczenia chrześcijańskiego: słowo Boże, sakrament i świadectwo życia.

Charakterystycznym elementem katechezy polskiej — podobnie jak i całej naszej religijności — jest maryjność. Cześć okazywana Matce Bożej w Polsce ma wymiar społeczny, apostołski i misyjny⁷⁵. Wywiera to wpływ na charakter katechezy, gdzie Maryja ukazywana jest zawsze w łączności z Chrystusem, którego zrodziła dla nas w Jego człowieczeństwie: za jej zgodą nastąpiło wcielenie Syna Bożego; ona współcierpiała z Chrystusem, towarzysząc Mu aż do śmierci na krzyżu; ona trwała wraz z uczniami w modlitwie. Oznacza to, że kult Maryi jest uzależniony od kultu Chrystusa i jest mu podporządkowany. Istota pobożności maryjnej, którą cechuje duch modlitwy, kontemplacja i myślenie obrazowe, wyraża się w znanych słowach: przez Maryję do Chrystusa.

Czerpiąc inspiracje z nauki Soboru Watykańskiego II, podkreśla się związek Maryi z Kościołem. Maryja jako Dziewica i Matka jest prototypem Kościoła, Kościół jest Dziewicą całkowicie oddaną Chrystusowi, a jednocześnie jest Matką, która przez Słowo i chrzest rodzi dzieci Boże. Maryja jest dla Kościoła wzorem wspólnoty z Chrystusem; wzorem wiary, miłości i posłu-

⁷⁴ L. K u c. *Słowo Boże skuteczne*. W: *Pismo święte w duszpasterstwie*. Red. zbiorowa. Warszawa 1969 s. 186.

⁷⁵ Zob. A. M ł o t c k. *Maryjne inspiracje w kształtowaniu postaw i moralności narodu polskiego*. „Chrześcijańskie” 14:1982 nr 4—5 (106—107) s. 18.

szeństwa; wzorem apostołstwa i macierzyństwa duchowego. Okazuje się jej cześć jako najwspanialszemu owocowi Misterium Paschalnego Chrystusa⁷⁶.

Nawiązując do doktrynalnego i kulturowego dziedzictwa chrześcijaństwa polskiego, w którym temat maryjny zajmuje bardzo ważne miejsce, eksponuje się w katechezie dwa wątki: uznanie królewskiej władzy Maryi nad narodem oraz oddanie się do dyspozycji Bogarodzicy. Doświadczenie przeszłości wykazuje, że Polacy, szczególnie w sytuacjach zagrożenia bytu narodowego, zawsze okazywali Maryi bezgraniczne zaufanie, wierność, miłość i cześć, a specyficzna pobożność maryjna była wyrazem tożsamości narodowej, opowiedzeniem się po stronie wartości i zasad chrześcijańskich, dowodem autentycznego patriotyzmu⁷⁷. Aktualnie widać spotęgowanie poczucia służby maryjnej, które znajduje swoje odbicie w różnych deklaracjach czy aktach prywatnego lub publicznego ofiarowania się Matce Boskiej, aby bronić jej czci i dziedzictwa wyznawanej wiary. Od czasów Millenium polskiego coraz mocniej podkreśla się w mariologii eklezjalny wymiar odpowiedzialności „za wolność Kościoła w świecie i Ojczyźnie naszej”⁷⁸.

Katecheza polska, ukazując Maryję jako Matkę Chrystusa i Kościoła oraz nawiązując do polskich tradycji religijnych, upatruje w niej — za ojcami Soboru — znak niezawodnej nadziei i pocieszenia dla pielgrzymującego Ludu Bożego. Starając się wychować katechizowanych w głębokim umiłowaniu Maryi, zwraca się uwagę na obowiązek naśladowania jej postawy wobec Boga, której charakterystycznym rysem jest wiara, miłość i posłuszeństwo. Akcentując znaczenie oddania się do dyspozycji Maryi, wskazuje się na apostołskość, której istotę stanowi poświęcenie się dla dobra innych, aby doprowadzić ich do zbawienia.

Usiłując doprowadzić katechizowanych do dojrzałości w wierze, przypomina się im nie tylko obowiązek dochowania wierności Bogu, lecz również zwraca się uwagę na wierność człowiekowi. Akcent, jaki został położony na wierność człowiekowi, można określić trzema słowami: kultura, język i religijność ludowa.

Uważając się za jedno z narzędzi inkulturacji, katecheza chce zakorzenić Orędzie chrześcijańskie w kulturze narodowej, wychodząc ze słusznego stwierdzenia, iż wiara i kultura łączą się nierozzerwalnie ze sobą w konkretnym człowieku, który do prawdziwego i pełnego człowieczeństwa dochodzi przez kulturę. Zgodnie z obecną ekonomią zbawienia proces inkulturacji Ewangelii dokonuje się poprzez dialog między objawionym słowem Bożym a kulturą ludzką, przez wzajemne ich przenikanie się, ubogacanie i udoskonalenie. Nic

⁷⁶ Por. J. Charytański. *Katecheza o Maryi w świetle Soboru Watykańskiego II*. „Katecheta” 1968 nr 3 s. 114.

⁷⁷ Por. J. Pasierb. *Matka Boska Częstochowska w kulcie i kulturze polskiej*. W tegoż: *Pionowy wymiar kultury*. Kraków 1983 s. 124—131.

⁷⁸ J. Kopeć. *Uwarunkowania historyczno-kulturowe czci Bogarodzicy w polskiej religijności*. W: *Religijność ludowa*. Red. W. Piwowarski. Wrocław 1983 s. 61.

więc dziwnego, że katecheza polska — dochowując wierności człowiekowi — zabiega, by przepoić Ewangelią najgłębsze i najintymniejsze fundamenty życia ludzkiego, wychodząc od tej rzeczywistości, jaką jest naród.

W procesie przekazu wiary podstawowym przekąźnikiem treści jest słowo. Inkulturacja Ewangelii wymaga wypracowania odpowiedniego języka katechetycznego. Ma on pełnić swoistą funkcję poznawczo-komunikatywną, której funkcję stanowi informacja, formacja i inicjacja⁷⁹. J. Bagot, podkreślając specyfikę języka chrześcijańskiego, płynącą z jego charakteru symbolicznego, wskazuje na trzy języki, stanowiące zwartą całość: egzystencjalny, biblijny i ustanowiony. Język egzystencjalny pozwala opisać różnorodne przejawy życia konkretnych ludzi, a wnosząc konkret życia w obręb całościowego języka wiary, powoduje, że liturgia zwraca się do człowieka rzeczywistego, przeżywającego konkretne problemy, trudności i dylematy. Język biblijny sprawia, że wydarzenia codziennego życia zyskują nowe ukierunkowania pod wpływem zbawczych faktów przeszłości i przyszłości, dzięki czemu zostają przeobrażone. Język ustanowiony pochodzi od wspólnoty, która formułuje dogmaty, ryty i przepisy, aby wszyscy członkowie tej wspólnoty mogli się rozpoznać i porozumieć ze sobą⁸⁰

Katecheza w Polsce — uwzględniając egzystencjalne problemy konkretnych ludzi, zmuszona do unikania sformułowań czysto politycznych — bardziej postawiła na język ewangeliczny, którym przekazuje prawdę o Bogu i o człowieku. Chodzi tu nie tylko o znaczenie semantyczne czy literackie, ile raczej o uwydatnienie sensu antropologicznego i doktrynalnego przedmiotu. „Ewangelizacja — ostrzega Paweł VI — wiele traci na swej mocy i wpływie, jeśli nie uwzględni charakteru ludzi, do których się zwraca, jeśli nie posługuje się ich językiem, znakami i obrazami, jeśli nie odpowiada na stawiane przez nich pytania, jeśli wreszcie nie dotyczy i nie porusza ich rzeczywistego sposobu życia”⁸¹.

Ważną właściwością polskiej katechezy dla młodzieży jest nawiązanie do religijności ludowej, która jest silnie zakorzeniona w masach. Najistotniejszą wartością w tej formacji jest uczuciowy związek z wiarą. Wyrazem tego jest uczuciowe przywiązanie do praktyk religijnych, intensywne poczucie przynależności do Kościoła, zakorzenienie w tradycjach wspólnoty religijno-narodowej. Zakorzenienie to wynika z powszechności wiary, a jednocześnie ową powszechność potwierdza i wspiera⁸²

⁷⁹ Por. J. Szarkowski, *Funkcja „komunikatywna” języka katechetycznego*. „Katecheta” 1969 nr 3 s. 101.

⁸⁰ Zob. K. Osuch, *Jaki język dla katechezy?* „Znak” 29:1977 nr 5 (275) s. 650.

⁸¹ Paweł VI, *Adhorecja apostołska Ewangelii nuntiandi* (EN) nr 63.

⁸² Por. B. Cywiński, *Myśli o polskim duszpasterstwie*, „Znak” 23:1971 nr 6 (204) s. 705.

Religijność ludowa, jeszcze niedawno lekceważona i zaliczana do reliktyw przeszłości, w ostatnim czasie została jakby na nowo odkryta. Doświadczenie codziennego życia wskazuje, że wierzenia i praktyki jako podstawowe przejawy religijności ludowej przetrwały gwałtowne przemiany społeczno-kulturowe, a nawet uległy wzmocnieniu. W różnorodnych nabożeństwach bardziej widzialny i dotykany jest zmysłowo fenomen „sacrum”, mocniej zaakcentowana jest funkcjonalność religijna rzeczy stworzonych⁸³. „Trzeba przyznać — trafnie zauważa Paweł VI — że ludowa religijność zamyka się w pewnych ciasnych granicach. Nierzadko jest ona podatna na wpływ wielu fałszywych form religijności i zbliża się nawet do zabobonu; często polega na najniższym poziomie kultu religijnego, który nie prowadzi do należytego aktu wiary; może też skłaniać do tworzenia sekt i stronnictw, co zagraża samej wspólnoty Kościoła. Ale, jeśli jest należycie kierowana, zwłaszcza przez odpowiedni sposób ewangelizowania, to wtedy obfituje też w wiele dobrego. Bo nosi w sobie jakiś głód Boga, jaki jedynie ludzie prości i ubodzy duchem mogą odczuwać, udziela ludziom mocy do poświęcania się i ofiarności aż do heroizmu, gdy chodzi o wyznanie wiary”⁸⁴.

Podkreślając prymat liturgii w bogactwie duchowej ekspresji człowieka, uwzględnia się w Polsce ogromny walor duchowy nabożeństw ludowych, które stwarzają szansę bardziej spontanicznego, bezpośredniego kontaktu człowieka danego czasu i określonej kultury z Bogiem.

Katecheza polska, włączona w całokształt duszpasterskiej działalności Kościoła, pełni jednocześnie funkcję krytyczną wobec aktualnej rzeczywistości społeczno-politycznej, a w niektórych sytuacjach jest jedyną skuteczną „opozycją moralną”.

Chrześcijaństwo z natury swej zmierza do obrony ludzkiej godności, ukazywania człowiekowi nadprzyrodzonych perspektyw, wyzwalań ludzi z wszelkiego rodzaju zniewoleń. Zabezpieczając transcendentálny charakter osoby ludzkiej, przeciwstawia się wszelkiej przemocy, nienawiści, dyskryminacji. Celem działania w duchu chrześcijańskim jest doprowadzenie do wspólnoty, opartej na zasadzie sprawiedliwości, miłości, poszanowania niezbywalnych praw osoby ludzkiej.

Kościół w Polsce, uwzględniając aktualne uwarunkowania polityczne i polską rację stanu, nie chce stanowić przeciwwagi dla władzy państwowej, lecz jedynie pragnie służyć najwyższym ludzkim wartościom, poszukiwać istotnego dobra wspólnego, walczyć o prawa ludzkie. Działając w imię wyższych wartości moralnych, zajmuje niekiedy postawę „opozycji moralnej”, aby wyrzucić pewną presję na sprawujących władzę. Nie chodzi mu w tym wypadku o przejęcie władzy czy też zmianę rządzących państwem, lecz o reali-

⁸³ Zob. J. Stefański. *Pobożność ludowa w świetle dokumentów liturgicznych*. „Studia Theologica Varsaviensia” 18:1980 nr 2 s. 254.

⁸⁴ EN 48.

zaczę najwyższych wartości, przestrzeganie podstawowych zasad etycznych, zabezpieczenie transcendentальной godności osoby ludzkiej⁸⁵

Katecheza, pełniąc funkcję krytyczną wobec powojennej rzeczywistości społeczno-politycznej, z niewzruszoną konsekwencją przypomina podstawowe prawa ludzkie i religijne, dopomina się o poszanowanie prawdy, sprawiedliwości i wolności, dąży do pełnego rozwoju osoby i społeczeństwa, uzupełnia zaniedbania w przekazie wartości kulturowych i narodowych, kształtuje postawę krytyczną i odpowiedzialną wobec historii, narodu i Kościoła, zwalcza plagi społeczne, wyniszczające biologicznie naród i deprawujące jego charakter.

Istotną właściwością polskiej katechezy jest również to, że — podtrzymując na duchu katechizowanych w „sytuacjach próby” — rodzi nadzieję religijną, która czerpie swą moc z wyzwolenia dokonanego przez Chrystusa, a nie z danych ludzkiej świadomości, rozwoju naukowo-technicznego czy też działalności rewolucyjnej. Nadzieja chrześcijańska, ukazując kruchość świata i jego strachów, wyzwala człowieka od obsesji lękowej, napawa go optymizmem i umożliwia powiedzenie „nie” różnego rodzaju zagrożeniom. Dzięki katechezie, rodzącej nadzieję, katechizowani uniezależniają się od socjologicznych uwarunkowań, od wpływów i ograniczeń, od przypadkowości sytuacji i zdarzeń, od wąskiego realizmu, ufającego wyłącznie weryfikacji empirycznej, wreszcie — od przemocy, totalitaryzmu, kontroli i restrykcji, które są zaprzeczeniem nadziei. Nadzieja pokładana w Bogu uzdalnia do heroizmu, zabezpiecza niepodległość ducha i umożliwia zachowanie tożsamości religijnej oraz narodowej. Ma to istotne znaczenie w polskiej rzeczywistości.

Analizując charakter polskiej katechezy młodzieżowej należy generalnie stwierdzić, że mimo różnego rodzaju przeszkód, na jakie napotyka w aktualnej rzeczywistości, zachowała ona znamię autentycznej posługi Kościoła wobec młodzieży, której zasadniczym celem jest doprowadzenie katechizowanych do zbawczego spotkania z Chrystusem. Od strony teologicznej jest ona trynitarna, chrystocentryczna, eklezjalna i mariologiczna, a od strony antropologicznej personalna, narodowa i apologetyczna.

Istotne wartości katechezy młodzieżowej

Katecheza, która od czasów apostołskich znajduje się w samym centrum działalności Kościoła, na przestrzeni wieków — zależnie od różnych uwarunkowań — szukała swego miejsca w rodzinie, szkole, parafii. Z końcem XVIII wieku, kiedy państwa zaczęły wprowadzać obowiązkowe nauczanie na poziomie szkoły podstawowej, religia stała się jednym z przedmiotów nauczania szkol-

⁸⁵ Zob. J. M a j k a. *Kościół jako „opozycja moralna”*. „Chrześcijanin w Świecie” 14:1982 nr 4 (103) s.2.

nego, a jej głównym zadaniem było pouczenie dzieci i młodzieży o religijno-etycznych obowiązkach chrześcijan. Przez dłuższy czas uważano, że szkoła stanowi najodpowiedniejsze miejsce dla katechezy. Podkreślano zalety katechezy szkolnej: objęcie systematyczną nauką wszystkich uczniów, regularne i pogłębione nauczanie, harmonię między wychowaniem religijnym i wyrobieniem kulturalnym⁸⁶ Założenia, normy i wskazania, wypracowane dla katechezy dziecięcej, z pewnymi modyfikacjami były stosowane w katechezie młodzieżowej⁸⁷

W polskiej rzeczywistości społeczno-politycznej katecheza szkolna przetrwała — z krótką przerwą — aż do roku 1961, kiedy to definitywnie została przesunięta poza obręb szkoły przez władze państwowe, które przyjęły zasadę świeckości nauczania. Katecheza w szkole — jako jeden z przedmiotów nauczania — miała charakter nauki prawd wiary, natomiast wprowadzenie w życie chrześcijańskie dokonywało się w rodzinie, wiernej tradycjom religijnym. Z chwilą, kiedy katechizację przejęła parafia, katecheza nabiera wyraźnie cech działalności duszpasterskiej. Oznacza to ściśle powiązanie dzieci i młodzieży z życiem religijnym i liturgicznym wspólnoty parafialnej.

Zorganizowanie katechezy systematycznej w ramach duszpasterstwa parafialnego stanowi istotną wartość w realizacji katechetycznej posługi Kościoła w Polsce. Już dawno przewyżczono u nas opinię, że katecheza jest zajęciem marginesowym w duszpasterstwie. Dążąc do wyrobienia świadomej postawy chrześcijańskiej, kładzie się silny nacisk na systematyczną realizację katechezy młodzieżowej, która w swej strukturze zawiera elementy nauczania, przeżycia, przekonania i działania⁸⁸ Katecheci polscy ustawicznie zabiegają o to, aby katechezę ulepszyć, włączyć w całość oddziaływania duszpasterskiego. Ogromne zaangażowanie duchowieństwa w posługę katechetyczną sprawia, że jest ona tak bardzo dynamiczna. Polska należy do tych krajów, którym udało się „odszkolnić” katechezę, a zarazem jest jedynym krajem w całym Kościele Powszechnym, gdzie zorganizowano systematyczną katechezę dla młodzieży na tak wielką skalę⁸⁹ Ma to tym większe znaczenie, że w ostatnich latach szkoła przeżywa ogromny kryzys jako tradycyjne miejsce katechezy. Dlatego Ojcowie Synodu Rzymskiego (1977) — biorąc pod uwagę trudności, na jakie napotyka współcześnie katecheza w szkole — wskazali jako konkretne jej miejsce przede wszystkim parafię, rodzinę i małe grupy nieformalne⁹⁰.

⁸⁶ Por. J. Jungmann. *Catechetica*. Torino 1956 s. 38.

⁸⁷ Zob. C. Skupień. *Katecheza młodzieży w świetle Dyrektorium Katechetycznego* (mps KUL). Lublin 1977 s. 12.

⁸⁸ Zob. Majewski. *L'organizzazione della catechesi in Polonia*, jw.

⁸⁹ Por. J. Stroba. *Synod Biskupów o katechizacji współczesnej*. „Katecheta” 1978 nr 4 s. 146.

⁹⁰ Zob. tenże. *Najważniejsze tematy Synodu Biskupów 1977*. „Ateneum Kapłańskie” 71:1978 nr 417 s. 31.

Istotną wartością w katechezie polskiej jest także to, że zostało rozbudzone poczucie odpowiedzialności wspólnoty Kościoła za katechezę⁹¹. W specyficznych warunkach polskich podmiotem katechezy jest cały naród w 90% ochrzczony, a w nim duchowni i świeccy, siostry zakonne, nauczyciele i ludzie pracujący w różnych zawodach, którzy w różny sposób starają się przekazywać wiarę pokoleniu młodych Polaków. Okazuje się, że w świadomości katolików polskich obowiązek uczestniczenia w katechizacji jest bardziej żywy niż obowiązek uczestniczenia we Mszy św. niedzielnej. Wierni traktują katechizację jako wypełnienie obowiązku wynikającego z wiary, a zarazem ma ona charakter wyznania wiary, jako że udział w katechizacji w pewnych okolicznościach wymaga odwagi⁹².

Inną wartością katechezy polskiej jest bezpośredni wpływ osobowy katechetów na katechizowanych. Ubóstwo środków dydaktycznych i pomocy katechetycznych sprawia, że katecheci muszą w wielu wypadkach nie tylko samodzielnie tworzyć katechezę, lecz główną uwagę koncentrują na oddziaływaniu osobowym: najpierw są katecheci, potem katechizmy.

W procesie nauczania i wychowania osobowość nauczyciela i wychowawcy spełnia istotną rolę. Doświadczenie codziennego życia wykazuje, że żadne systemy wychowania, żadne metody, programy i teorie pedagogiczne nie są w stanie pobudzić uczniów do doskonalszego życia, jeśli do tego ich nie pociągnie praca usłużnego wychowawcy, o duszy wielkiej i prawej, kochającej wychowanków i pełnej dla nich poświęcenia⁹³. Można to także odnieść do katechezy, która jest nauczaniem, wychowaniem i świadčeniem o Bogu zbawiającym człowieka.

Konieczność wpływu osobowego katechety na katechizowanych wypływa z samej natury posługi słowa, z sytuacji rozwojowej młodzieży i z natury procesu wychowawczego. Prawda religijna, umożliwiająca człowiekowi zajęcie właściwej postawy wobec Boga, realizuje się na poziomie osób, a nie rzeczy. W okresie dojrzewania wielu patrzy na religię i Kościół poprzez swego katechetę i w nim przede wszystkim szuka potwierdzenia głoszonej prawdy. Uczeń, szukając wielkości duchowej u swego nauczyciela i wychowawcy, za jego przykładem ma odwagę wspinać się duchowo wzwyż, i to z największym entuzjazmem, pomimo licznych trudności, na które napotyka na drodze swego życia. Nic też dziwnego, że katecheta jest ważniejszy niż metody, techniki komunikacyjne i pomoce katechetyczne. *Ogólne Dyrektorium Katechetyczne*, podkreślając rolę katechety w przekazie Orędzia zbawienia, stwierdza: „Najszlachetniejsze bowiem przymioty ludzkie i chrześcijańskie katechety bardziej gwarantują owocność katechezy aniżeli wyszukane metody”⁹⁴.

⁹¹ Tenże. *Synod Biskupów o katechizacji współczesnej*, jw.

⁹² Zob. K. Wojtyła. *Prawo do katechcy*. „Życie i Myśl” 27:1978 nr 2 s. 127.

⁹³ Por. J. Dajczak. *Typologia katechetów a talent katechetyczny*. W: *Rozważania duszpastersko-katechetyczne*. Poznań 1967 s. 34.

⁹⁴ DCG 71.

Zauważalną zaletą katechezy polskiej dla młodzieży jest jej związek z chrześcijańską tradycją kultury narodowej⁹⁵. Kultura, zawierając w sobie hierarchię wartości, wpływa na sposób myślenia i interpretowania problemów egzystencjalnych, dlatego też nazywa się ją niekiedy „duszą narodu”. Dzięki kulturze człowiek coraz prawdziwiej i pełniej określa się wobec siebie samego, wobec świata, wobec drugiego człowieka, a ostatecznie i Boga. Określiwszy siebie, znajduje wspólny język z innymi. Ostateczny sens kultury jest etyczny⁹⁶.

Polska kultura narodowa, mimo różnych burz dziejowych i zmian ustrojowych, pozostaje pod silnym wpływem chrześcijaństwa, czerpiąc istotne wartości z Ewangelii. W szczególny sposób należy podkreślić umiłowanie wolności, sprawiedliwą równość i braterską miłość. Charakterystycznym rysem jest humanistyczne rozumienie religii i religijne rozumienie kultury⁹⁷.

W ostatnich czasach Kościół w Polsce okazał się jedynym spadkobiercą tysiącletniej chrześcijańskiej kultury narodowej. Nic więc dziwnego, że katecheza — będąca istotną funkcją Kościoła — stara się doprowadzić do zakorzenienia życia religijnego młodzieży w otrzymanej w spadku kulturze. Wychowując do szacunku wobec chrześcijańskiej kultury narodowej, w której poprzez Kościół obecny jest Chrystus⁹⁸, i poczucia odpowiedzialności za nią, uczy ona młodzież czerpania z bogactwa narodowej przeszłości, ukazując zarazem religijne elementy w literaturze, sztuce, obyczajach narodowych, polityce.

Specyficzną wartością katechezy jest wykorzystywanie tych możliwości, jakie dla rozwoju wiary stwarza rodzima religijność ludowa. Każdy naród ma własną zdolność i tendencję, aby wyrazić swą autentyczną religijność nie tyle przez ustaloną różnymi normami strukturę rytualną, ile raczej przez zespół obchodów, świąt, rytów właściwych często jedynie danej grupie społecznej. Zazwyczaj jest to język ubogi „technicznie”, ale za to odpowiada duchowi danej społeczności⁹⁹.

W Polsce — jak wykazuje historia — ruch liturgiczny, rozwijający się dynamicznie na przełomie XIX i XX wieku, nie zyskał większych sukcesów i pełnił rolę drugorzędną. Zwyciężyły w życiu religijnym wiernych tradycje rodzime polskiej religijnej kultury ludowej¹⁰⁰. Liturgia jest uniwersalistyczna, oficjalna, hierarchicznie uporządkowana, natomiast nabożeństwa ludowe wyrastają ze spontanicznego odczucia wiary, wciągają bardziej integralnie całego człowieka, dobrze łączą moment sacrum i profanum, wyzwalają społeczne

⁹⁵ Por. S t r o b a. *Najważniejsze tematy Synodu Biskupów 1977*, jw. s. 35.

⁹⁶ Zob. K ł o c z o w s k i, jw. s. 170.

⁹⁷ Tamże s. 181.

⁹⁸ Tamże s. 175.

⁹⁹ Por. S t e f a ń s k i, jw.

¹⁰⁰ Zob. D. O ł s z e w s k i. *Kulturowe zakorzenienie myśli religijnej i teologicznej na przykładzie sytuacji panującej na ziemiach polskich w XIX wieku*. „*Studia Theologica Varsaviensia*”. 18:1980 nr 2 s. 131.

zaangażowanie, wyrażają potrzebę wewnętrznej przemiany, charakteryzując się kontrastowymi reakcjami uczestniczących¹⁰¹.

Współczesna katecheza polska, podkreślając prymat celebracji liturgicznych, docenia jednocześnie rolę nabożeństw ludowych, które — właściwie traktowane — prowadzą w efekcie do owocniejszego korzystania z samych źródeł łaski, jakie prezentuje nam liturgia. Szczególną uwagę zwraca się na nabożeństwa wspólnotowe, które są wyrazem międzyludzkiej solidarności opartej na Chrystusie, dają poczucie siły płynącej z wielości, przez co umacniają w wierze.

Cenną zdobyczą polskiej katechezy młodzieżowej jest jej nastawienie na świat idealny, co doprowadza do swoistego mistycyzmu. Katecheza, ukierunkowana na transcendencję, ukazuje bliskość Boga, podkreśla konieczność zdania się na Opatrzność Bożą, interpretuje życie ludzkie w perspektywie wieczności. Bazując na nadziei pokładanej w Bogu, który jest Stworzycielem świata i Panem historii, zapowiada osateczne zwycięstwo prawdy nad kłamstwem, dobra nad złem, miłości nad nienawiścią, sprawiedliwości nad przemocą, gwałtem, zniewalaniem innych. Zafascynowanie tajemnicą ducha doprowadza do mistycyzmu. Nie jest to mistycyzm gnostycki, przyrodniczy czy też panteistyczny, lecz bazuje on na szczególnym przeżywaniu historii jednostkowej i narodowej. U jego podstaw znajduje się tajemnica osoby, historii, wartości moralnych i działania¹⁰².

Wśród wielu wartości, jakie wypracowała polska katecheza dla młodzieży, należałoby też wymienić uwzględnienie w niej w znacznym stopniu hagiografii¹⁰³. Kult świętych, wśród których pierwsze miejsce zajmuje Najświętsza Maryja Panna, podporządkowany kultowi Boga i Chrystusa, ma ułatwić nawiązanie zbawczego dialogu z Bogiem w Chrystusie. Sobór Watykański II podkreśla, że „mieszkańcy nieba, będąc głębiej zjednoczeni z Chrystusem, jeszcze mocniej utwierdzają cały Kościół w świętości, a cześć, którą Kościół tutaj na ziemi oddaje Bogu, uszlachetniają i różnorodnie obracają na większe zbudowanie Kościoła”¹⁰⁴. Zakładając, że na przykładzie wybitnych ludzi z historii Kościoła i ich doświadczeń we współżyciu z Bogiem można lepiej zrozumieć zwracanie się Boga do człowieka w określonej sytuacji, katecheza polska pragnie konkretnie ukazać, w jaki sposób Bóg — kierując się ogromną łaskawością — powołuje człowieka do nawiązania z Nim osobistej przyjaźni. Dzięki świętym można bowiem poznać najpewniejszą drogę, która wiedzie do doskonałego zjednoczenia z Chrystusem, czyli do świętości.

Ze względu na ustawiczną konfrontację z marksizmem, zwraca się w katechezie szczególną uwagę na ujęcia apologetyczne¹⁰⁵. Chodzi tu nie tylko

¹⁰¹ Por. S t e f a ń s k i, jw. s. 256.

¹⁰² Zob. B a r t n i k, jw. s. 82.

¹⁰³ Por. C h a r y t a ń s k i. *Katecheza Ewangelii i według Ewangelii*, jw. s. 27.

¹⁰⁴ KK 49.

¹⁰⁵ Zob. C h a r y t a ń s k i. *Katecheza Ewangelii i według Ewangelii*, jw.

o obronę prawd wiary, ale również i o uwzględnianie argumentów skłaniających do uwierzenia. W aktualnej polskiej rzeczywistości eksponowanie elementów filozoficzno-racjonalnych nabiera szczególnego znaczenia¹⁰⁶. Jest to jak najbardziej zgodne z *Ogólnym Dyrektoryum Katechetycznym*, w którym czytamy: „Dorastający młodzieniec posiada, formalnie rzecz biorąc, zdolność samodzielnego rozumowania. Uczy się właściwego posługiwania się intelektem i zdaje sobie sprawę z tego, że kultura, z którą spotyka się, wymaga przemyślenia i musi znaleźć zastosowanie w jego życiu. Jeżeli katecheza pragnie zaszczerpić życie wiary, nie może w żaden sposób zaniedbywać kształtowania religijnych sposobów myślenia wykazujących powiązanie tajemnic wiary między sobą i z ostatecznym celem człowieka. Dla ugruntowania tego rodzaju religijnego sposobu myślenia nie wystarcza tylko świadectwo. Dzisiaj wszędzie wymaga się prawdy naukowej. Z tej też racji katecheza winna z wielką troskliwością przedstawić również rozumowe podstawy wiary”¹⁰⁷. Nic więc dziwnego, że Jan Paweł II, uwzględniając potrzeby dorastającej młodzieży i specyficzną mentalność współczesnego człowieka, do zadań kerygmatacznych katechezy dołącza „działalność apologetyczną, czyli poszukiwanie argumentów skłaniających do uwierzenia”¹⁰⁸.

Polska katecheza młodzieżowa chociaż napotyka na wiele trudności, jakie istnieją między Kościołem a państwem, nadal znajduje się w centrum życia społecznego. Mając wiele wartości osobowych, społecznych i kulturowych, sama jest wartością społeczną. Korzystając z dorobku ogólnokościelnego ruchu odnowy katechetycznej, wypracowała wiele istotnych zdobyczy, które mają szczególne znaczenie w obecnej rzeczywistości. Zasadniczo dotyczą one praktyki katechetycznej.

Zarzuty stawiane katechezie

Obok licznych osiągnięć zauważalne są także braki w katechezie. Zwracają na to uwagę zarówno teoretycy, jak i praktycy. Teoretycy, formułując konkretne zarzuty pod adresem katechezy, wychodzą z osobistych przemyśleń, konfrontowanych z dorobkiem ogólnokościelnego ruchu odnowy katechetycznej, praktycy natomiast opierają się na własnych doświadczeniach, indywidualnych odczuciach, napotykanym trudnościach. Na płaszczyźnie teoretycznej zarzuty dotyczą samej koncepcji, niedociągnięć w treści i formie przekazu, zaś od strony praktycznej krytykuje się rozbieżność teorii i praktyki, brak integracji między wiarą i życiem, pominięcie uwarunkowań socjologicznych.

¹⁰⁶ Por. Nossol, jw. s. 146.

¹⁰⁷ DCG 88.

¹⁰⁸ CT 18.

Zarzuca się współczesnej katechezie młodzieży w Polsce, że nadal dominuje w niej intelektualizm, który wiąże się z nadmiernym eksponowaniem znaczenia wiedzy w kształtowaniu postawy religijnej¹⁰⁹. W tym ujęciu głównym celem katechezy staje się nauczanie prawd wiary i zasad moralnych. Oznacza to utożsamienie przekazywania wiedzy religijnej z przekazywaniem życia religijnego wiary. „Wydaje się — pisze J. Szrejter — że w rzeczywistości polskiej zmiany w łonie katechezy nie posunęły się zbyt daleko. Salki katechetyczne, stosowane metody i pomoce nadal niewiele odbiegają od układów szkolnych. Katecheza wpada w stary dydaktyzm, gdyż ciągle jeszcze podaje informacje dotyczące podstawowych pojęć religijnych, wyjaśnia prawdy wiary, ukazuje miejsce człowieka, chrześcijanina i dziecka Bożego w odwiecznym planie zbawczym, uczy zasad moralnych i stara się wdrożyć katechizowanych do ich stosowania w życiu codziennym. Jest to więc przede wszystkim informacja, pouczenie stosowane do poziomu katechizowanego na danym etapie rozwoju. Sama jednak informacja nie wystarcza, gdyż «wiedzieć» nie znaczy poprawnie «działać»”¹¹⁰.

Inny zarzut dotyczy niewystarczającego uwzględnienia aspektu antropologicznego¹¹¹. „Katecheza — pisze J. Stroba — winna być wierna Bogu i człowiekowi. Wierna Bogu, tzn. głosić autentyczną i pełną naukę objawioną; wierna człowiekowi, tzn. mówić do takiego człowieka, jakim jest i gdzie jest. Wydaje się, że pierwszy z tych postulatów jest u nas spełniony. Ani ludzie, ani księża nie szukają u nas nowinek, lecz autentycznej nauki Kościoła. W dochodzeniu do człowieka natomiast, w uwzględnianiu jego problemów i potrzeb — przede wszystkim jeśli chodzi o młodzież i ludzi dorosłych — mamy jeszcze wiele do zrobienia”¹¹². W polskich programach i podręcznikach problematyka ludzka zajmuje jeszcze ciągle za mało miejsca, przeważa natomiast informacja teologiczna czy też teologiczno-biblijna. W wielu wypadkach młody człowiek, uczestniczący w katechezie, nie może dostrzec problemów ludzkich, z którymi spotyka się na co dzień w życiu¹¹³.

Zbyt słabo uwzględniany jest jeszcze wymiar ekumeniczny. Dotyczy to zarówno koncepcji teoretycznych, jak i posługi katechetycznej w praktyce. Znamienny jest fakt, że ramowy program katechizacji z roku 1971 ani słowem nie wspomina o ekumenizmie, chociaż został opracowany kilka lat po zakończeniu Soboru Watykańskiego II, natomiast w programie szczegółowym,

¹⁰⁹ Zob. F. B l a c h n i c k i. *Katechetyka fundamentalna*. Lublin 1970 s. 112; W. K o s k a. *Modlitwa w katechezie*. „Poznańskie Studia Teologiczne”. T. II (1981) s. 146, M u r a w s k i. *Potrzeba antropologicznego ukierunkowania katechezy*, jw. s. 163; S z r e j t e r, jw. s. 141.

¹¹⁰ S z r e j t e r, jw.

¹¹¹ Zob. J. C h a r y t a ń s k i. *Katecheza jako forma ewangelizacji*. „Katecheta” 1975 nr 4 s. 151; B. M o k r z y c k i. *Założenia teologiczne nowego programu katechizacji w Polsce*. „Collectanea Theologica” 63:1973 f. 1 s. 116.

¹¹² S t r o b a. *Synod Biskupów o katechizacji współczesnej*, jw. s. 150.

¹¹³ P o r. C h a r y t a ń s k i. *Katecheza jako forma ewangelizacji*, jw. s. 151.

w tzw. wersji poznańskiej, uwzględniono zaledwie dwa tematy: „Chrystus zbliża chrześcijan” (kl. II) i „Kościół ekumeniczny i misyjny” (kl. IV), a w wersji krakowskiej ani jednego.

Ekumenizm nie jest sprawą jedynie teologów i hierarchii. Każdy chrześcijanin, na miarę własnych sił i możliwości, winien troszczyć się o przywrócenie jedności, do której droga prowadzi przez odnowę Kościoła i poszczególnych wiernych. Sobór Watykański II zachęca wszystkich chrześcijan, „by rozoznając znaki czasu pilnie uczestniczyli w dziele ekumenicznym”¹¹⁴. Z tego też powodu katecheza — chcąc przygotować katechizowanych do osobistego uczestniczenia w ruchu dążącym do jedności chrześcijan — musi posiadać wymiar ekumeniczny. A będzie miała wymiar ekumeniczny wówczas, „jeśli nie przestając nigdy nauczać, że pełnia prawd objawionych i środków zbawienia, ustanowionych przez Chrystusa, znajduje się w Kościele katolickim, będzie to jednak czyniła ze szczerym szacunkiem w słowach i czynach w stosunku do wspólnot kościelnych, które jeszcze nie żyją w doskonałej jedności z tymże Kościołem”¹¹⁵.

Katecheza, aby mogła właściwie zinterpretować teraźniejszość ukierunkowaną na przyszłość, powinna posiadać wymiar eschatologiczny, który stanowi podstawowy wymiar teologii chrześcijańskiej. Zbawienie ma historyczny punkt wyjścia, lecz pełnię realizacji osiągnie w przyszłości. Oznacza to, że eschatologia nie jest oderwana od życia, doczesności i historii, lecz z niej wyrasta i w niej jest zakorzeniona¹¹⁶. Należy stwierdzić, że tego właśnie wymiaru eschatologicznego, który łączy się z chrześcijańską nadzieją, pozbawiona jest współczesna katecheza polska dla młodzieży. Dotyczy to zarówno teorii katechetycznej, jak i praktyki.

Katecheza tradycyjna, zwrócona na ogół ku przeszłości, ograniczała się najczęściej do retrospektywnego przekazu dorobku chrześcijańskiego minionych wieków, czyli tego, co już zostało wypróbowane, dokładnie określone i zdefiniowane¹¹⁷. Wiadomo jednak, że Bóg stoi nie tylko na początku naszej historii, lecz także u jej końca. On nadaje sens życiu ludzkiemu i historii; On ukazuje człowiekowi nowe perspektywy we wszechświecie; On dopełni dzieła zbawienia w momencie jedynie sobie wiadomym. Wymiar eschatyczny zawarty jest we wszystkich głównych prawdach wiary. Stworzenie jako początek implikuje koniec. Posiadają go sakramenty święte, które wprowadzają chrześcijanina w rzeczywistość ostateczną, zainaugurowaną przez śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa. Wymiar eschatyczny posiada także Kościół, który został ustanowiony w czasie, lecz ukierunkowany jest ku Królestwu Bożemu, bę-

¹¹⁴ Dekret o ekumenizmie nr 1.

¹¹⁵ CT 32.

¹¹⁶ Por. M. R u s e c k i. *Eschatologia na linii zainteresowań człowieka współczesnego*. „Aetneum Kapłańskie” 74:1982 nr 438 s. 74.

¹¹⁷ Zob. R. M u r a w s k i. *Potrzeba odnowy katechezy*. „Katecheta” 1974 nr 1 s. 21.

dącemu z natury swej Królestwem eschatycznym: wypełnia się w nim to, co objawiło się w czasie w osobie Jezusa Chrystusa i w Jego zbawczych czynach¹¹⁸. Z tego powodu katecheza, patrząc w przyszłość, powinna odczytywać „znaki czasu”, uzdalniać człowieka do przeobrażania rzeczywistości doczesnej, artykułować cel historii.

Jeden z zarzutów, kierowany pod adresem polskiej katechezy młodzieżowej, dotyczy braku jej skuteczności. Ks. F. Blachnicki twierdzi, że „nasza tradycyjna katechizacja jest jeszcze wprawdzie w stanie przekazać pewien zasób pojęć i wiedzy religijnej, ale nie potrafi przekazać i rozbudzić wiary i życia religijnego”¹¹⁹. Doświadczenie codziennego życia wykazuje, że w „polskim stylu katechizowania” element świadectwa jest najslabszy, ponieważ ze względu na sytuację polityczną przez wiele lat dominowała tendencja ukrywania swej wiary¹²⁰. Dla prawidłowego ukształtowania świadectwa życia nie wystarczy samo wcielenie w życie zasad etyki chrześcijańskiej, ponieważ zasady te stosują również niektórzy ludzie niewierzący, lecz trzeba także postawę etyczną uzupełnić przeżywaniem wartości autentycznie religijnych oraz ujawnić chrześcijańską motywację swojej postawy życiowej.

Z krytyką katechezy łączą się niektóre mankamenty i braki omawianego ramowego programu katechizacji. Program ten, zgodnie z intencją autorów, miał wprowadzić katechetów w Polsce na drogę odnowy posługiwania katechetycznego. Na początku zakładano, że będzie on obowiązywał przez dłuższy czas, natomiast udoskonalenie katechezy będzie dokonywało się przez zmianę programów szczegółowych¹²¹. Obecnie coraz więcej mówi się na temat konieczności zmiany samego programu ramowego¹²².

Najczęściej powtarza się pretensja, że program ramowy za mało podkreśla antropologiczny charakter katechezy¹²³. Analiza szczegółowa wykazuje, że moment kerygmaticzny jest w nim wypunktowany dość wystarczająco. Program zawiera postulat, aby Chrystus, stanowiący centralne wydarzenie zbawczego działania Boga, został ukazany młodzieży jako Ktoś żywy, za Kim winno się pójść¹²⁴. Mniej wyraźnie natomiast uwypuklono element antropologiczny. „Profile psychologiczne”, potraktowane zbyt ogólnie, nie uwzględniają bogactwa dążeń, pragnień i tęsknot jednostki, jak np. ból istnienia, samotność, strach, rozpacz, ambicja, radość¹²⁵. Teologia tradycyjna

¹¹⁸ Por. Rusecki, jw. s. 76.

¹¹⁹ Blachnicki, jw. s. 111.

¹²⁰ Zob. I. Mierzwa. *Przemiany postaw wiary i perspektywy ich rozwoju*. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”. T. VII (1974) s. 309.

¹²¹ Por. Stroba. *Geneza nowego programu katechezy*, jw. s. 162.

¹²² Zob. J. Charytański. *Katecheza: wiedza, przeżycie, doświadczenie?* „Przegląd Katolicki” 73:1985 nr 1 s. 3.

¹²³ Zob. B. Mokrzycki. *Założenia teologiczne nowego programu katechizacji w Polsce*. „Collectanea Theologica” 43:1973 f. 1 s. 116; Charytański. *Nowy program*, jw. s. 19; Tarnowski. *Próba oceny polskiego programu katechetycznego*, jw. s. 174.

¹²⁴ RPK s. 208.

¹²⁵ Zob. Tarnowski. *Próba oceny polskiego programu katechetycznego*, jw. s. 170.

widziała swe zadanie w tym, aby dane Objawienia Bożego pozbierać, systematycznie uporządkować i następnie przekazać jako zwartą doktrynę¹²⁶, teologia posoborowa tymczasem, ukierunkowana antropologicznie, stara się przede wszystkim pytać, jakie znaczenie mają treści Objawienia dla człowieka dzisiaj¹²⁷. W objawieniu zawiera się nie tyle zwarta nauka o Bogu, ile raczej nauka Boża o człowieku tak, aby on mógł zobaczyć swoje życie w świetle Bożym.

Następny mankament dotyczy braku charakterystyk socjologicznych, które tyle miejsca zajmują w *Ogólnym Dyrektorium Katechetycznym*¹²⁸. Bardziej uwzględnia się w programie rozwój indywidualny katechizowanego niż jego uwarunkowania socjologiczne¹²⁹. Wiadomo, że między człowiekiem i środowiskiem istnieje współzależność, chociaż nie determinizm. Dlatego, głosząc Orędzie zbawienia, trzeba liczyć się z uwarunkowaniami środowiskowymi. Współcześnie zmieniły się warunki zewnętrzne życia człowieka na skutek wzrostu uprzemysłowienia, urbanizacji, podniesienia stopy życiowej, oddziaływania środków masowego przekazu. Zmienione warunki zewnętrzne powodują wewnętrzne zmiany w człowieku. W wyniku tych przemian zmieniają się ludzkie pragnienia, wartościowanie, sposób myślenia¹³⁰. Katecheza, jeżeli ma dotrzeć do współczesnego człowieka, musi uwzględnić jego uwarunkowania zewnętrzne i przemiany wewnętrzne.

Kolejne niedomagania wiążą się z faktem, że ten sam program, rozłożony na 4 lata, ma być realizowany we wszystkich typach szkół średnich: liceach ogólnokształcących, technikach i różnego rodzaju szkołach zawodowych¹³¹. Wiadomo jednak, że potrzeby młodzieży ze szkół zawodowych są zupełnie inne niż u młodzieży z liceów czy też techników. Inna jest także ich mentalność, stosunek do życia, hierarchia wartości¹³². Fakt ten uwzględniano w programach wcześniejszych, różnicując przekazywane treści, cele i formy katechizacji.

Ramowy program — jak wskazuje sama nazwa — z natury swej jest ogólny. Ma to swoje dobre i złe strony. Pozytywną cechą programu jest to, że z powodu ramowości jest dynamiczny i wyklucza skostnienie, natomiast niebezpieczne jest to, że stwarza możliwości wielkiej dowolności interpretacyjnej¹³³. Realizacja tego rodzaju programu wymaga odpowiednio przygotowanych katechetów. Ma to tym większe znaczenie, że pewnych idei można się w nim doszukać poprzez dogłębną jego analizę. I tak np. aspekt eklezjalny należy do

¹²⁶ Por. M u r a w s k i. *Potrzeba antropologicznego ukierunkowania katechezy*, jw. s. 161.

¹²⁷ Zob. t e n ż e. *Etapy rozwoju katechezy*. „Ateneum Kapłańskie” 71:1978 nr 417 s. 67.

¹²⁸ Por. D C G 1—9.

¹²⁹ Por. C h a r y t a ń s k i. *Nowy program*, jw. s. 18.

¹³⁰ Zob. S t r o b a. *Synod Biskupów o katechezie współczesnej*, jw. s. 147.

¹³¹ Zob. S. J a c k o w s k i. *Katecheza młodzieży w świetle sorobowych założeń duszpasterstwa w środowisku polskim* (mps KUL), Lublin 1979.

¹³² Zob. F. K a m e c k i. *Projektowanie treści katechezy*. „Katecheta” 1976 nr 2 s. 22.

¹³³ Por. B e d n a r c z y k, jw. s. 7—8.

fundamentalnych założeń programu, a tymczasem w podziale treści katechetycznych na poszczególne klasy jest to niewidoczne¹³⁴, ponieważ zestaw tematów razi przypadkowością, brakuje jednej linii przewodniej i określonej koncepcji¹³⁵; w programie wskazuje się na pewne bloki tematyczne, które należy przerobić, lecz problematyka zaproponowana dla poszczególnych klas licealnych jest mało spójna, przy jednoczesnym zróżnicowaniu zagadnień, a niekiedy w ogóle treść wskazana dla poszczególnych jednostek różni się z tytułem¹³⁶; program jest w swym ujęciu pedagogiczny, ale trzeba przeprowadzić szczegółową analizę, aby te akcenty odnaleźć, co bardzo utrudnia realizację nauczania wychowującego¹³⁷. Wymienione niedociągnięcia można by wyeliminować poprzez opracowanie programów szczegółowych, ale — jak wykazuje doświadczenie życiowe — brakuje w tym względzie twórczej inwencji zainteresowanych katechetów.

Rozpatrując „blaski i cienie” polskiej katechezy dla młodzieży trzeba jasno powiedzieć, że obok niekwestionowanych wartości, jakie posiada, ma ona także szereg niedociągnięć. W odniesieniu do koncepcji katechezy istotnym brakiem jest zauważone nieuwzględnienie wymiaru ekumenicznego i eschatologicznego. Jeśli zaś chodzi o treść, to w stopniu niezadawalającym podejmowane są problemy interesujące młodzież. W posłudze katechetycznej natomiast duża część katechetów-praktyków opowiada się jeszcze za intelektualistyczną koncepcją katechezy, przywiązując znaczną wagę do logicznego układu treści oraz ścisłych pojęć religijnych.

Postulaty pastoralno-katechetyczne

W aktualnej rzeczywistości polskiej wkłada się w dzieło katechizacji ogromnie dużo dobrej woli, wysiłku i środków materialnych, a mimo to napotyka się z biegiem czasu na coraz większe trudności. Katecheci zauważają, że młodzież coraz mniej interesuje się problemami religijnymi i zajmuje krytyczną postawę wobec katechezy, jej treści i przekazu. Fakt ten zmusza do głębszego zastanowienia się nad koncepcją i metodami naszej katechezy.

Jak już sygnalizowaliśmy, przedstawiciele katechetyki polskiej reagują niemal natychmiast na idee pojawiające się w katechetyce europejskiej, a zbyt mało uwagi poświęcają specyfice katechezy prowadzonej w kraju, jej uwarunkowaniom środowiskowym, konkretnym zadaniom. Ma tu miejsce swoistego rodzaju import bez eksportu. Należy zatem wysunąć postulat, aby

¹³⁴ Por. Murawski. *Co katecheta daje młodzieży w wychowaniu do odpowiedzialności za Kościół?*, jw. s. 254.

¹³⁵ Zob. Bagrowicz, jw. s. 206.

¹³⁶ Zob. A. Zając. *Formacja katechetyczna młodzieży do przyjaźni z Chrystusem* (mps) KUL). Lublin 1978 s. 1—2.

¹³⁷ Por. Bednarczyk, jw. s. 8.

w twórczości naukowej rodzimej więcej analiz poświęcano polskiej katechezie młodzieżowej, badając jej uwarunkowania socjologiczne, formułując konkretne zadania, ukazując specyficzne możliwości.

Faktem jest, że zaangażowanie duchowieństwa w katechezę w Polsce należy do największych w świecie. Trzeba jednak stwierdzić, że więcej uwagi poświęca się katechizacji dzieci ze szkół podstawowych niż młodzieży ze szkół średnich. Wydaje się, że jeżeli generalnie katecheci polscy są wystarczająco przygotowani do katechizowania dzieci, to przygotowanie do prowadzenia katechezy na poziomie szkół średnich nie jest wystarczające. W tym między innymi należy upatrywać przyczynę rezygnacji młodzieży z regularnego uczestnictwa w katechezie. Zbyt często bowiem rezygnuje się z treści głębszych na rzecz atrakcyjnej formy przekazu i dlatego młodzież wyraża zawód, że ksiądz tylko „zabawia”¹³⁸. W tej sytuacji rodzi się potrzeba podniesienia poziomu katechezy dla młodzieży oraz odpowiedniego przygotowania katechetów. Realizacja tego postulatu wymaga spełnienia szeregu warunków. Wśród nich wymienia się dobrze rozpracowaną teorię, wprowadzenie pewnych zmian w programie, przygotowanie odpowiednich pomocy katechetycznych, właściwe przygotowanie teologiczne i pedagogiczne katechetów.

Zmiany w programie domagają się w szczególności uwzględnienia wymiaru ekumenicznego i eschatologicznego. Nawiązując do wskazań Soboru Watykańskiego II, trzeba podnieść liczne związki, które istnieją między Kościołem katolickim a innymi wyznaniem chrześcijańskimi; uznać, że wszystkie wspólnoty chrześcijańskie mają zdolność otwierania wstępu do społeczności zbawienia; wychowywać do szacunku wobec innych wyznań i prowadzić do realizacji tego wymagania w kontaktach z niekatolikami. Wskazane jest szczególnie zapoznanie się z tymi wyznaniem, z którymi młodzież styka się najczęściej na terenie własnej parafii, diecezji czy kraju.

Mówiąc o eschatologicznym wymiarze katechezy, nie można sprowadzać go tylko do przedstawienia rzeczy ostatecznych, jak: paruzja, Sąd Ostateczny, powszechne wskrzeszenie zmarłych i odnowienie wszystkiego w Chrystusie, ponieważ już „tu” i „teraz” należy tworzyć warunki, będące niejako przed-sionkami przyszłości mesjańskiej, a to z kolei wymaga oparcia się na chrześcijańskiej nadziei, którą dla ludzkie wierzących jest Chrystus (Kol 1, 27). Chrześcijańska nadzieja antycypuje przyszłość, realizując ją w konkretnych warunkach historycznych.

Katecheza polska, uwzględniając eschatologię chrześcijańską, powinna z jednej strony wzywać do czujności, z drugiej natomiast — budzić nadzieję i dodawać odwagi. Winna zawsze ukazywać wiarę chrześcijańską jako współ-określoną przez oczekiwanie tego, co znajduje się w nadejściu, gdyż centralnym problemem dla teologii nie jest „tamten świat” lecz „przyszłość”, w której Bóg dopełni życie ludzkie i ludzką historię, nadając im ostateczny sens.

¹³⁸ Zob. Mierzwa, jw. s. 304.

Innym żądaniem dotyczącym treści katechezy jest postulat, aby w szerszym zakresie wprowadzić w treści katechezy problemy przeżywane przez młodzież w ich konkretnym życiu. Chodzi o to, by katechizowani nauczyli się rozwiązywać je po chrześcijańsku w świetle Ewangelii. Pragnąc, aby katecheza polska odznaczała się większą skutecznością, należy w szczególny sposób ukazać ludzkie wartości chrześcijaństwa. Sobór Watykański II podkreśla, iż działalność wychowawcza Kościoła ma być ukierunkowana na to, by katechizowani najpierw zdobyli prawdziwe ludzkie wartości, a wśród nich umiejętność braterskiego współżycia, współdziałania i nawiązywania dialogu¹³⁹

Kolejna potrzeba dotyczy większego zróżnicowania metod stosowanych w procesie katechetycznym. Zasadniczo w katechezie młodzieżowej stosuje się wykład, czy też pewną formę pogadanki, w której istotną rolę odgrywa słowo katechety, katechizowani zaś są biernymi słuchaczami. Doświadczenie codziennego życia wykazuje, że posługiwanie się w procesie katechetycznym jedynie metodą podającą nie jest w stanie ukształtować osobowości zaangażowanej, aktywnej, zdolnej do dialogu i współdziałania z innymi ludźmi. Aktywny wymiar katechezy całkowicie zgadza się z ekonomią zbawienia i kształtowaniem życia chrześcijańskiego. Rzeczywistości te domagają się aktywnej odpowiedzi w modlitwie, w sakramentach, w podejmowaniu obowiązków we wspólnocie i w całym społecznym życiu oraz praktyki miłości.

Katecheza młodzieżowa w Polsce, dążąc do zniwelowania dualizmu wiary i życia oraz bierności katechizowanych, powinna poprzez stosowanie różnych metod wyzwalać aktywność uczestników spotkań katechetycznych. Aktywność jednostki jest fundamentalnym warunkiem jej orientowania się w świecie, poznawania przez nią rzeczywistości oraz zdobywania indywidualnego doświadczenia. Aktywność katechizowanych winna się również wyrażać w akcji liturgicznej, w podejmowaniu zadań duszpasterskich i w zaangażowaniu społecznym.

Badania wykazują, że młodzież polska, chociaż posiada poprawną wiedzę o Kościele i znaczny zasób pojęć religijnych, to jednak nie czuje się ściśle związana z Kościołem. Oznacza to, że nasza katecheza — przekazując informacje o Kościele — niewiele przyczynia się do przekształcenia grupy katechetycznej we wspólnotę kościelną¹⁴⁰. Wynika z tego bardzo ważny postulat kierowany pod adresem młodzieżowej katechezy w Polsce, aby grupa katechetyczna była wspólnotą chrześcijańską, małym Kościołem, o silnych więzach międzyosobowych, dającym katechizowanemu oparcie religijne, a nie luźnym zbiorowiskiem osób przygodnie spotykających się raz w tygodniu w salce katechetycznej. Aby mogła spełnić to zadanie, powinna otworzyć się na działanie Ducha Świętego i postawić w centrum swoich zainteresowań życie

¹³⁹ Por. *Dekret o apostołstwie świeckich*, nr 29.

¹⁴⁰ Zob. Murawski. *Co katecheta daje młodzieży w wychowaniu do odpowiedzialności za Kościół?*, jw. s. 199.

modlitwy, gdyż w przeciwnym wypadku może przerodzić się w kółko dyskusyjne czy też towarzystwo wzajemnej adoracji.

Ze względu na specyficzną sytuację, w jakiej Kościół w Polsce realizuje swoje zbawcze posłannictwo, katecheza powinna wzmocnić swoją funkcję krytyczną, uzupełniającą i formacyjną¹⁴¹.

Katecheza, pełniąc funkcję krytyczną, powinna oceniać treści i wartości przekazywane młodemu pokoleniu. Winna także wskazywać na zagrożenia życia, moralności i kultury narodowej, a zarazem kształtować poczucie odpowiedzialności za rodzinę, naród i Kościół.

Ze względu na różnego rodzaju zaniedbania w przekazie wartości, katecheza powinna także pełnić funkcję uzupełniającą. Odnosić się to będzie do literatury, sztuki, moralności i kultury.

Najistotniejszą jednak wydaje się funkcja formacyjna. Katecheza powinna kształtować w katechizowanych poczucie chrześcijańskiej tożsamości przez pogłębianie świadomości, że są ludźmi ochrzczeni, wierzącymi i członkami Kościoła. Należy jednak uważać, aby nie formować postawy defensywnej, lecz misyjną, zdolną do prowadzenia dialogu ze wszystkimi ludźmi dobrej woli, opartego na wierności prawdzie i poszanowaniu godności osoby ludzkiej. Katecheza, aby mogła spełnić to zadanie, musi umożliwiać spotkanie z Chrystusem, nawracanie serca i doświadczenie Ducha Świętego we wspólnocie kościelnej¹⁴².

W realizacji katechezy młodzieżowej istotną trudność stanowi brak odpowiednich pomocy katechetycznych. Materiały katechetyczne, czy też szkice gotowych katechez, które dotychczas się ukazały, nie wszystkich zadawalają, a poza tym nakłady są tak niskie, że nie można zaspokoić istniejących potrzeb. W tej sytuacji należy postulować, aby — wykorzystując doświadczenia katechetów — opracować na odpowiednim poziomie i w zróżnicowanej formie pomoce katechetyczne, które znalazłyby akceptację ze strony katechetów-praktyków.

Kiedy w roku 1971 — po wieloletnich dyskusjach i eksperymentach — ukazał się ramowy program katechizacji dla dzieci i młodzieży ze szkół średnich, Episkopat Polski zalecił, aby natychmiast przystąpiono do realizowania odnowionej katechezy. W tym kontekście staje się niezrozumiały fakt, że dotąd jeszcze nie opracowano programu szczegółowego dla młodzieży ze szkół zawodowych. Brak takiego programu stanowi jedną z zasadniczych trudności w katechizacji tejże młodzieży. Należy zatem wysunąć postulat, aby — biorąc pod uwagę jej mentalność — jak najszybciej opracować taki szczegółowy program, wraz z pomocami katechetycznymi, bazując na sytuacji życiowej katechizowanych. Sytuacja ta powinna tak być zinterpretowana w świetle Objawienia, aby doprowadzić tę grupę młodzieży do apostolskiego zaangażo-

¹⁴¹ Zob. B. K l a u s. *Reorganizacja szkolnictwa w Polsce jako problem katechetyczny* (mps KUL). Lublin 1979 s. 187.

¹⁴² Zob. tamże, s. 268.

wania w ich środowisku. Nie można nie zauważyć faktu, że — jak wykazują wszystkie badania — w katechezie systematycznej najmniej uczestniczy uczniowie ze szkół zawodowych.

We współczesnej rzeczywistości polskiej katechizacja stanowi zasadniczą możliwość religijnego wychowania młodzieży. Z tego też powodu wkłada się wiele wysiłku w prowadzenie katechezy formalnej, która jest urzędowa i zorganizowana przez Kościół, a jej celem jest niesienie pomocy w wierze przy zastosowaniu środków pedagogicznych. Wiadomo jednak, że tych kilkanaście godzin w ciągu roku szkolnego nie może zastąpić zasadniczego środowiska wychowawczo-katechetycznego, jakim powinna być rodzina, grupy młodzieżowe, parafia. Nic więc dziwnego, że rezultaty katechezy formalnej są raczej skąpe. Okazuje się, że znaczny procent młodzieży, po ukończeniu całego wieloletniego cyklu katechezy, przestaje praktykować. Wobec tego konieczne staje się postawienie na katechezę nieformalną, która sprowadza się do niesienia bliźniemu charyzmatycznej pomocy w wierze, w zależności od potrzeb chwili i zgodnie z sytuacją.

W katechezie nieformalnej należałoby szczególnie wzmóc ewangelizację i formowanie grup elitarnych. Wynika to z faktu, że młodzież współczesna bardzo wyraźnie różni się między sobą poziomem życia religijnego i nie wszyscy w jednakowym stopniu są wrażliwi na wartości religijne. Ewangelizacja, licząc się z rzeczywistością, powinna ukazać inny wymiar ludzkiej egzystencji, powinna nawiązać do naturalnego otwarcia się na Boga, wyzwalać religijne tęsknoty, oczekiwania i niepokoje.

W procesie wychowania religijnego młodzieży istotną rolę mogą spełniać różnego rodzaju grupy religijne i małe wspólnoty. Mogą to być grupy modlitewne, samokształceniowe, charytatywne. Formy tych wspólnot muszą być rozmaite, przystosowane do wieku, zdolności, pragnień, potrzeb. Należy starać się o to, by łączyły w sposób harmonijny kształcenie charakteru z rozwojem umysłu, modlitwę osobistą z modlitwą liturgiczną, pogłębienie wiary z gotowością do ofiarnej pomocy bliźnim. Trzeba jednak unikać w tym względzie skrajności, która doprowadza do naruszenia wewnętrznej harmonii w człowieku. W grupach tych szczególną uwagę powinno się zwrócić na czynną realizację przykazania miłości, ponieważ współczesna młodzież polska za mało uwrażliwiona jest na potrzeby innych ludzi i za mało interesuje się problemami społecznymi.

W religijnym wychowaniu młodzieży ważne są nie tylko struktury, lecz także program, na który składają się ideały, wartości, zasady. Doświadczenie codziennego życia wykazuje, że religijność znacznej części młodzieży ogranicza się do tradycyjnych praktyk i zwyczajów religijnych, które nie mają większego wpływu na życie duchowe. Wynikiem takiej postawy jest brak konsekwencji w codziennym życiu z wiary. Z tego też powodu w religijnym oddziaływaniu na młodzież należy intensywniej rozbudzać życie wewnętrzne, rozumiane w sensie chrześcijańskim. Wiadomo, że sama religijność, u podstaw której

znajduje się przeżycie własnej skończoności, nie oznacza jeszcze życia wewnętrznego.

Życie wewnętrzne to istota chrześcijańskiej egzystencji, zrodzonej z dzieła Bożego w Jezusie Chrystusie, obecnego nadal w Słowie i sakramencie Kościoła. Żadnych, nawet najbardziej imponujących form zewnętrznej działalności chrześcijańskiej nie można nazwać chrześcijańskimi, jeżeli nie wypływają one z tego wewnętrznego źródła. Młodzieży współczesnej zagraża eksterioryzacja sposobu myślenia, wartościowania i działania, dlatego też trzeba przeciwstawić jej szansę interioryzacji, której głębia opiera się na wartościach sakramentalnych.

Jednym z najważniejszych problemów życia współczesnego jest naruszenie godności osoby ludzkiej. Dlatego istotnym zadaniem Kościoła staje się wzmacnianie etycznego poczucia własnej godności, u podstaw którego znajduje się czyste sumienie. Prawidłowy rozwój sumienia jest koniecznym warunkiem wszechstronnego rozwoju osoby ludzkiej i podstawą zaangażowania we wszystkie dziedziny życia.

W wierności głosowi sumienia kryje się źródło prawdziwego autentyzmu, którego istotę stanowi odwaga bycia sobą w każdej sytuacji życiowej. Wszelkiego rodzaju odstępstwa, interes i lęk doprowadzają do zakłamania w życiu, myśleniu, działaniu. Kościół — uwzględniając aktualną rzeczywistość — winien zmierzać w wychowaniu do tego, aby młodzież osiągnęła prawdę w sposobie życia i sposobie mówienia.

Kończąc nasze rozważania należy stwierdzić, że katecheza młodzieży w Polsce, analizowana w świetle programu z roku 1971, posiada wiele istotnych wartości osobowych, społecznych, religijnych i kulturowych. Inspiruje się słowem Bożym i liturgią, ściśle wiąże się z życiem Kościoła i narodu, jest realizowana systematycznie i wspierana przez ruchy pastoralne. Główną przeszkodą jednak w realizacji tej katechezy w praktyce jest brak odpowiedniego przygotowania katechetów do pełnienia posługi katechetycznej wśród młodzieży. Znaczny procent polskich katechetów, skierowanych do pracy z młodzieżą, bazuje na pełnieniu posługi katechetycznej w dawnym stylu i nie jest w stanie odpowiedzieć na autentyczne zapotrzebowanie religijne współczesnej młodzieży, której mentalność kształtowana jest przez cywilizację techniczną.

THE CATECHESIS OF YOUTH IN POLAND IN THE LIGHT OF THE 1971 PROGRAMME

S U M M A R Y

In proclaiming the message of salvation amidst changing social, political and cultural circumstances the Church in Poland has from the dawn of its history not only preached the Gospel, administered the sacraments and organized worship and education. It has above all paid attention

to catechesis. The apprehension of catechesis has varied over the ages but its aim has remained the same: it is to make people: „fully mature, with the fullness of Christ himself (Ep. 4.13). The Church has always understood the need for and the importance of catechesis and realized that catechetical work is crucial to the future of the whole Catholic nation as well as that of the individual. It comes as not surprise, then, that also in our time catechesis occupies the foremost place in pastoral ministry of the Church.

In the present Polish situation, marked by both spontaneous and directed secularization, catechesis as seen in the 1971 programme still bears the stamp of authentic Church ministry to the young. Its basic goal is to bring the participants to the salutary meeting with Jesus Christ. From the point of view of theology, the catechesis is trinitarian, Christocentric, ecclesiastic and Marian; in anthropological terms, it is personal, national and apologetic. The main obstacle to catechesis lies in the inadequate preparation of catechists for work with the young. A high proportion of Polish catechists, trained for catechesis in the old style, implement an intellectualistic conception of catechesis, trying to convey the maximum amount of information about the Christian doctrine.